

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Επαγγελματιών Υγείας
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή Εργασία:

**«Στάσεις κι Αντιλήψεις των Νέων Κοριτσιών για το
φαινόμενο της Λεκτικής Βίας κατά των Κοριτσιών στο
Σχολικό Περιβάλλον σε Κρήτη και Κύπρο».**

Φοιτήτριες: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΗ
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΜΑΥΡΟΥΔΗ

Υπεύθυνος Καθηγητής: Προκοπάκης Εμμανουήλ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του πτυχίου Κοινωνικής
Εργασίας

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Copyright@ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.

<https://sw.hmu.gr/> Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων Αργύρη Κωνσταντίνα και Μαυρουδή Μαργαρίτα του

επιβλέποντα καθηγητή Προκοπάκη Εμμανουήλ και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα)

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«Στάσεις κι Αντιλήψεις των Νέων Κοριτσιών για το φαινόμενο της Λεκτικής Βίας κατά των Κοριτσιών στο Σχολικό Περιβάλλον σε Κρήτη και Κύπρο».

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν

μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

Κωνσταντίνα Αργύρη Μαργαρίτα Μαυρουδή

Περιεχόμενα

Εισαγωγή:	7
Κεφάλαιο:1 ^ο : «Το Φαινόμενο της Βίας και οι Μορφές της στο χώρο του Σχολείου.»	10
Μορφές Βίας στον Χώρο του Σχολείου	12
Κεφάλαιο 2 ^ο : Έφηβοι – Διαφορά Χαρακτηριστικών Συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων.	14
Εφηβεία	14
Διαφορά Χαρακτηριστικών Συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων.....	16
Έφηβοι, οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον	17
Κεφάλαιο 3 ^ο : Λεκτική Βία : Κορίτσια ή αγόρια; Ή και τα δύο φύλα!	20
Βία: Κορίτσια ή αγόρια; Ή και τα δύο φύλα!.....	21
Το σχολικό περιβάλλον	23
Πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας.....	25
Προγράμματα παρέμβασης.....	28
Κεφάλαιο 4 ^ο Μεθοδολογία	30
4.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	30
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα	31
4.3 Ερευνητικό Εργαλείο	32
Επιλογή Δείγματος:	34
Χαρακτηριστικά του Δείγματος:	35
Τρόπος Προσέγγισης των Μαθητριών:	37
Κεφάλαιο: 5 ^ο «Η νοοτροπία των μαθητριών για τη λεκτική βία & οι τρόποι αντιμετώπισης της στο σχολικό περιβάλλον.»	39
5.1 Στάσεις και αντιλήψεις των μαθητριών τρίτης λυκείου για τη λεκτική βία.....	39
5.2 Αντιμετώπιση της λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον	40
Κεφάλαιο 6 ^ο : «Συναισθηματικές επιπτώσεις των κοριτσιών σε συμβάντα λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον.»	45
Κεφάλαιο:7 ^ο «Ηράκλειο – Λεμεσός: Ομοιότητες & Αντιθέσεις στη λεκτική βία στο χώρο του σχολείου. Αντιδράσεις των υπόλοιπων παιδιών και των καθηγητών & επιπτώσεις στη συμπεριφορά των κοριτσιών.»	49
7.1 Μαθήτριες & Θύματα Λεκτικής Βίας.....	49
7.2 Θεατές & οι Αντιδράσεις τους στη Θέαση Λεκτικής Κατάχρησης	50
7.3 Επιπτώσεις της Λεκτικής Βίας στις Μαθήτριες Τρίτης Λυκείου	53
Κεφάλαιο 8: Προτάσεις τρόπων αντιμετώπισης της λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου από τις μαθήτριες.	55

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	60
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	63
Προτάσεις Καταπολέμησης της Λεκτικής Βίας στο σχολικό Περιβάλλον.	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	65

Εισαγωγή:

Η βία είναι ένα πολύ σοβαρό φαινόμενο για τους έφηβους. Πολλοί συγγραφείς, επιστήμονες και ερευνητές έχουν ορίσει το φαινόμενο αυτό σύμφωνα με τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναφέρονται σε σχετική βιβλιογραφία. Διαπιστώνεται, λοιπόν ότι κάθε ερμηνεία του φαινομένου στηρίζεται άλλοτε σε κοινωνικούς παράγοντες και άλλοτε στους ρόλους των δύο φύλων, στην προσωπικότητα του ατόμου, στο οικογενειακό περιβάλλον. Σύμφωνα, λοιπόν με την Walker (1999) , « βία είναι η θελημένη μη τυχαία χρήση σωματικής, ψυχολογικής και σεξουαλικής κακοποίησης από κάποιο μέλος προς κάποιο άλλο». Παρόμοια ερμηνεία δίνει και η Αδαμάκη (2001) η οποία αναφέρει την βία ως « μια διαδικασία από συνεχείς και επαναλαμβανόμενες πράξεις που βλάπτουν, χειραγωγούν ή ελέγχουν το κακοποιημένο άτομο.» Ανάλογος είναι και ο ορισμός που δίνει η διεπιστημονική ομάδα του Κ.Ε.Θ.Ι, « βία είναι ένα έγκλημα οποιαδήποτε μορφή και αν έχει σε οποιοδήποτε χώρο και αν ασκείται προς οποιοδήποτε και τιμωρείται από την νομοθεσία».

Όσον αφορά, την βία αναφέρονται και οι μορφές κακοποίησης. Στην παρούσα μελέτη θα αναφερθούμε περισσότερο στην λεκτική βία. «Λεκτική βία είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό των συναισθηματικά καταχρηστικών σχέσεων. Ο δράστης κάνει συνεχώς δηλώσεις που χαρακτηρίζουν αρνητικά ένα άτομο. Αυτό έχει σοβαρές επιπτώσεις στην αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθηση του ατόμου που βιώνει τη λεκτική κατάχρηση» (White Ribbon Australia, 2020).

Σύμφωνα με το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής το 2010 σε σύγκρισή με το 2002 διαπιστώνεται σημαντική αύξηση στο ποσοστό των εφήβων που αναφέρουν ότι έχουν υπάρξει θύτες εκφοβισμού (15,8% και 9,1%, αντίστοιχα) ενώ το ποσοστό μαθητών που έχουν υπάρξει θύματα εκφοβισμού μένει αμετάβλητο.(Maruani, M., (2005) Γυναίκες, φύλο, κοινωνίες, Τι γνωρίζουμε σήμερα. Αθήνα: Εκδόσεις METAIXMIO.) Τα τελευταία χρόνια φαίνεται να έχει αυξηθεί η βία στα σχολεία και συγκεκριμένα η λεκτική βία όπου είναι δύσκολο να προσδιοριστεί και να αποδειχθεί επειδή σε αντίθεση με τις υπόλοιπες μορφές βίας δεν είναι ορατή.

Εξαιτίας της ραγδαίας αυτής αύξησης στην σημερινή κοινωνία, κρίθηκε απαραίτητο να ερευνηθεί το φαινόμενο της βίας, να αναλυθούν τα αίτια και τα

αποτελέσματα της έρευνας και να παρουσιαστεί μία ουσιαστική προσέγγιση του φαινομένου.

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του φαινομένου της λεκτικής βίας κατά των κοριτσιών στο σχολικό τους περιβάλλον στο Ηράκλειο Κρήτης και στη Λεμεσό Κύπρου. Επιπρόσθετα, στόχο έχει να διερευνηθούν ο βαθμός αναγνώρισης της λεκτικής βίας από τις μαθήτριες, οι στάσεις και οι αντιλήψεις των νέων κοριτσιών για το φαινόμενο της λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον. Ακόμη, να διερευνηθούν τα συναισθήματα και οι επιπτώσεις που προκαλεί η λεκτική βία στις μαθήτριες, οι ομοιότητες καθώς και πιθανές διαφορές ανάμεσα σε Κρήτη και Κύπρο σχετικά με τη λεκτική βία στα σχολεία και ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί η λεκτική βία στο σχολικό περιβάλλον.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό μέρος και το ερευνητικό μέρος.

Πιο συγκεκριμένα, στο 1ο κεφάλαιο αναφερόμαστε αναλυτικά για τους ορισμούς της βίας, τις κατηγορίες της βίας και πιο συγκεκριμένα για την λεκτική βία. Επίσης αναλύουμε τις μορφές βίας στο χώρο του σχολείου καθώς και τις σχέσεις μεταξύ δασκάλων και μαθητών.

Στη συνέχεια, στο 2ο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζεται ο ορισμός του όρου εφηβεία και τα κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στα δύο φύλα. Επιπρόσθετα, αναφερόμαστε στη διαφορά χαρακτηριστικών συμπεριφοράς ανάμεσα στα δύο φύλα και τονίζουμε πως διαμορφώνεται η προσωπικότητα του εφήβου από πλευράς φίλων, του σχολείου καθώς και από πλευράς γονέων.

Τέλος, στο 3ο κεφάλαιο αναλύεται το φαινόμενο της λεκτικής βίας, γίνεται μια σύγκριση ανάμεσα στα δύο φύλα σχετικά με τη βία και αν υπάρχει κάποια διαφορά ως προς το φύλο για την άσκηση βίας. Επιπλέον, το σχολικό περιβάλλον εμπλέκεται στην αντισυμβατική συμπεριφορά των μαθητών καθώς και παρουσιάζεται ποιοι είναι υπεύθυνοι για τη βία. Ακόμη αναφερόμαστε στην πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας, στο ρόλο του κοινωνικού λειτουργού καθώς και σε προγράμματα παρέμβασης.

Στο ερευνητικό μέρος αφενός καταγράφονται τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την ποιοτική έρευνα, όπως επίσης και ο τρόπος επιλογής του δείγματος που έλαβε μέρος. Αφετέρου γίνεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων της

έρευνας που πραγματοποιήθηκε με τις συνεντεύξεις σε μαθήτριες τρίτης Λυκείου σε Κρήτη και Κύπρο. Τέλος, παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα της μελέτης.

Κεφάλαιο:1^ο: «Το Φαινόμενο της Βίας και οι Μορφές της στο χώρο του Σχολείου.»

Το φαινόμενο της βίας, σύμφωνα με το VPA (Violence Prevention Alliance) ορίζεται για τη βία και την υγεία, όπως και στη WRVH (World Report on Violence and Health), συγκεκριμένα στη WRVH αναφέρει τη χρήση βίας τονίζοντας, πως η εκ προθέσεως χρήση φυσικής δύναμης του ατόμου εναντίον του εαυτού του, ενός άλλου προσώπου ή εναντίον μιας ομάδας ή κοινότητας, έχει ως αποτέλεσμα είτε κάποιο τραυματισμό, θάνατο, κάποια ψυχολογική βλάβη, κακή ανάπτυξη ή ακόμα και στερητικά σύνδρομα. Παράλληλα, στη πλήρη κατανόηση της βίας και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των μορφών της, η WRVH (World Report on Violence and Health) συντελεί μια τυπολογία βίας, μολονότι δεν αποτελείται καθολικά αποδεκτή, ενισχύει τη πλήρη κατανόηση του πλαισίου μέσα στο οποίο συμβαίνει η βία και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μορφών της.

Η συγκεκριμένη τυπολογία κατηγοριοποιεί σε τέσσερις τρόπους, με τους οποίους μπορεί να προκληθεί βία και είναι ο φυσικός τρόπος, ο σεξουαλικός, η ψυχολογική επίθεση και τέλος, η στέρηση. Επίσης, διακρίνει περαιτέρω τον γενικό ορισμό της βίας σε τρεις κατηγορίες, σύμφωνα με τη σχέση θύματος-δράστη. Αρχικά, η πρώτη κατηγορία βίας ονομάζεται αυτόνομα κατευθυνόμενη βία, η οποία αναφέρεται στη βία, στην οποία ο δράστης και το θύμα είναι το ίδιο πρόσωπο και υποδιαιρείται σε αυτοκαταστροφή και αυτοκτονία. Όπως παρουσιάζουν τα Κέντρα Ελέγχου Νόσων (CDC - Centers for Disease Control), η αυτό- κατευθυνόμενη βία ερμηνεύεται ως μία πράξη, την οποία ένα άτομο κάνει εσκεμμένα και δύναται να προκαλέσει τραυματισμό στο ίδιο, συμπεριλαμβανομένου του θανάτου. Συνήθως, οι συμπεριφορές αυτές γίνονται αυθόρμητα αφού συχνά είναι επαναλαμβανόμενες και αποτελούν απάντηση σε μία συγκεκριμένη κατάσταση στο περιβάλλον του ατόμου. (Schroeder, Oster-Granite, & Thompson, 2002).

Σε κάθε άτομο σε μία κοινωνία αντιστοιχούν πολλές πιθανότητες αυτοτραυματισμού και αιτίες ίσως να αποτελούν είτε ψυχολογικές, είτε κοινωνικές, είτε σωματικές. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί, πως τα παιδιά και οι νέοι με αναπτυξιακές αναπηρίες, όπως ο αυτισμός και η νοητική υστέρηση, έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμπλακούν σε διάφορες μορφές αυτοτραυματισμών από τα παιδιά χωρίς αυτές τις αναπηρίες. Ακόμα οι νέοι, που πάσχουν από κατάθλιψη, διαταραχή άγχους και

διάφορες διαταραχές συμπεριφοράς θεωρείται πιο πιθανό να προβούν σε μορφές αυτοτραυματισμού, συμπεριλαμβανομένης της αυτοκτονίας, από τα παιδιά χωρίς αυτές τις διαταραχές. (Meltzer, Harrington, Goodman & Jenkins, 2001)

Στη συνέχεια, η δεύτερη κατηγορία βίας ονομάζεται διαπροσωπική βία, η οποία αναφέρεται στη βία μεταξύ ατόμων και κατηγοριοποιείται σε οικογενειακή, σε οικεία βία συνεργατών και σε κοινοτική βία. Επίσης, στη παραπάνω κατηγορία συμπεριλαμβάνονται η παιδική κακοποίηση και η κακοποίηση των ηλικιωμένων. Η βία στη συγκεκριμένη κατηγορία δεν είναι μόνο φυσική, καθώς, συμπεριλαμβάνει συναισθηματική, σεξουαλική, οικονομική και κοινωνική κακοποίηση.

Η διαπροσωπική βία, συχνά παρουσιάζεται ως ενδοοικογενειακή βία ή κακοποίηση, γίνεται χρήση της, ώστε να θεμελιωθεί η εξουσία και ο έλεγχος ενός άλλου ατόμου μέσω του φόβου και του εκφοβισμού, που συχνά περιλαμβάνουν την απειλή ή τη χρήση βίας. Η κατάχρηση δύναται να λάβει διάφορες μορφές, όπως είναι η σωματική, η συναισθηματική, η σεξουαλική και η οικονομική, καθώς και διαφόρων ειδών απειλές, αυστηρή επιτήρηση, απομόνωση από όλους και εκφοβισμό. Παρ' όλο που οι γυναίκες θεωρούνται το πιο διαδεδομένο θύμα αυτών των συμπεριφορών, οποιοσδήποτε μπορεί να αποτελέσει θύμα διαπροσωπικής βίας, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων, που ανήκουν στις κοινότητες GLBTQ, των ανδρών, των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των ηλικιωμένων.(Faculty & Staff Assistance Office)

Τέλος, η τρίτη κατηγορία βίας ονομάζεται συλλογική βία, η οποία αναφέρεται στη βία που διαπράττεται από ευρύτερες ομάδες ατόμων και μπορεί να διακριθεί σε κοινωνική, πολιτική και οικονομική βία. Στη συλλογική βία συγκαταλέγονται βίαιες συγκρούσεις μεταξύ εθνών και ομάδων, κρατική και ομαδική τρομοκρατία, η κίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων που έχουν εκτοπιστεί από τα σπίτια τους, καθώς και ο πόλεμος συμμοριών (World Health Organization, 2020). Διάφορα ψυχολογικά και συμπεριφοριστικά προβλήματα συμπεριλαμβανομένης της κατάθλιψης και του άγχους, όπως και η αυτοκτονική τάση, η κατάχρηση αλκοόλ αλλά και η μετά-τραυματική διαταραχή άγχους παραπέμπουν στη συλλογική βία και τη σκληρότητα των συγκρούσεων. (World Health Organization 2002). (World Health Organization, 2020).

Μορφές Βίας στον Χώρο του Σχολείου

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η βία στα σχολεία είναι μία από τις πιο ορατές μορφές βίας κατά των παιδιών. Η βία στα σχολεία μπορεί να λάβει πολλές μορφές, που κυμαίνονται από σωματική βία έως ψυχολογική βία. Συχνά εκφράζεται με πράξεις εκφοβισμού και καταστολής. Συντριπτική για το σκοπό, που υπηρετεί το σχολείο απέναντι στα παιδιά, μπορεί να θεωρηθεί η βία, καθώς προκαλεί ανασφάλεια και φόβο στους μαθητές και παραβιάζει το δικαίωμα τους να διδάσκονται σε ένα ασφαλές κι άνομο περιβάλλον. Τα σχολεία αδυνατούν να εκπληρώσουν το ρόλο τους ως χώροι μάθησης και κοινωνικοποίησης, όταν τα παιδιά δεν βρίσκονται σε περιβάλλον χωρίς βία. (Council of Europe, 2020)

Η UNICEF επισημαίνει, πως η βία στα σχολεία αποτελεί ένα πρόβλημα δημόσιας υγείας και μπορεί να μετατραπεί σε εκφοβισμός. Η βία στο σχολικό περιβάλλον κρύβει σοβαρές συνέπειες, καθώς οι πιο ακραίες περιπτώσεις έχουν οδηγήσει στην απώλεια ανθρώπινων ζωών. Κάποιες ακόμα επιπτώσεις, που προκύπτουν από τη σχολική βία περιλαμβάνουν βανδαλισμό και απώλεια ιδιοκτησίας - ειδικά σχολικές εγκαταστάσεις, αύξηση του ποσοστού εγκληματικότητας, αλλοίωση των πολιτιστικών αξιών και κακή φήμη τόσο για τα σχολεία όσο και για τη κοινωνία. (Enyinnaya, 2015)

Η συναισθηματική κακοποίηση από τους εκπαιδευτικούς μπορεί να χαρακτηριστεί ως λεκτική συμπεριφορά, που δεν περιλαμβάνει κάποιο είδος φυσικής επαφής μεταξύ του μαθητή και του εκπαιδευτικού, ώστε να προκύψουν συναισθηματικές, κοινωνικές, γνωστικές και σωματικές συνέπειες για τη λειτουργία και τη προσαρμογή του μαθητή. Η λεκτική βία μπορεί να περιλαμβάνει τη χρήση ειρωνείας, γελοιοποίησης, τιμωρίας και προσβολής, χλευάζοντας την εμφάνιση ή τις αναπηρίες ενός μαθητή ή κάνοντας αρνητικά σχόλια για την οικογένεια του. Συν τοις άλλοις, η συναισθηματική κακοποίηση από τους εκπαιδευτικούς μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στη ζωή των παιδιών, παρόμοιες με τη συναισθηματική κακοποίηση που συμβαίνει στην οικογένεια (McEachern, Aluede, & Kenny, 2008).

Παρ' όλο που οι καλές σχέσεις μεταξύ δασκάλων και μαθητών συμβάλλουν στην ευημερία των μαθητών, οι αρνητικές πτυχές αυτών των σχέσεων μπορεί να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην κοινωνικό-συναισθηματική προσαρμογή τους (Hamre &

Pianta, 2001, Skalicka, Stenseng, & Wichstrom, 2015). Σημαντική είναι η σκέψη, πως το σχολικό περιβάλλον θεωρείται ασφαλές και οι δάσκαλοι ως βασικά στοιχεία αυτού του περιβάλλοντος μπορούν, είτε να προκαλέσουν αισθήματα ασφάλειας είτε να δημιουργήσουν αισθήματα αβεβαιότητας στους μαθητές τους (Whitted & Dupper, 2008).

Κεφάλαιο 2ο: Έφηβοι – Διαφορά Χαρακτηριστικών Συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων.

Εφηβεία

Σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο και τον Γιαννακόπουλο (2016) η εφηβεία ορίζεται ως η εξελικτική διεργασία στη ζωή του ανθρώπου που αρχίζει βιολογικά με τις μεταβολές της φυσιολογίας της ήβης και τελειώνει ψυχολογικά με την απόκτηση της ταυτότητας του εαυτού και του φύλου, καθώς και του αισθήματος της ανεξαρτησίας και σηματοδοτεί την ενηλικίωση του.

Επίσης, η εφηβεία είναι η αλληλουχία των γεγονότων στη ζωή ενός ατόμου που κορυφώνεται από την σωματική, την σεξουαλική και συναισθηματική ωρίμανση. Αυτή η ακολουθία γεγονότων προκαλείται από την ωρίμανση του άξονα υποθαλάμου- υπόφυσης- γοναδάλου (HPG). Η ωρίμανση ξεκινά με σημαντική αύξηση της έκκρισης γοναδοτροπίνης κατά τη διάρκεια του εμβρύου και κατά τη βρεφική ηλικία περνά σε ηρεμία, κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Η έναρξη της εφηβείας προκύπτει από την επεισοδιακή απελευθέρωση της ωχρινοτρόπου ορμόνης (LH) και ορμόνη διέγερσης των ωοθυλακίων (FSH). Αυτή η κυκλοφορία αντικατοπτρίζει τη διαλείπουσα απελευθέρωση του GnRH από τον υποθάλαμο σε μεγαλύτερες ποσότητες και σε συχνούς παλμούς. (άρθρο της Obstetrics and Gynecology Clinics of North America)

Η ψυχολόγος Καππάτου (2014) χωρίζει την εφηβεία σε τρεις σημαντικές περιόδους, την πρώιμη από τα 10 ως τα 13 χρόνια, την μέση από τα 14 ως τα 17 και την όψιμη από τα 17 χρόνια μέχρι τα 19. Τα αναπτυξιακά στάδια της εφηβείας αρχικά χωρίζονται στην πρώιμη περίοδο όπου η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη χωρίζεται σε γνωσιακά και αφορά την αδυναμία συνειδητοποίησης των επιπτώσεων στο μέλλον και την αδυναμία υποθετικής σκέψης. Σε ψυχολογικά που αφορά την εγωκεντρική περίοδο και τον προβληματισμό για τις σωματικές τους αλλαγές καθώς και σε κοινωνικά που αφορά τις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους και την έναρξη συμπεριφορών πειραματισμού. Στην μέση περίοδο ο έφηβος αρχίζει να σκέφτεται με υποθέσεις και να συνειδητοποιεί τις συνέπειές των πράξεων του, να αντιδρά στη γονεϊκή εξουσία και να προσπαθεί να γίνει αυτόνομος καθώς και έχει συμπεριφορές υψηλού κινδύνου και να αναπτύσσει το ερωτικό του ενδιαφέρον. Τέλος, στην όψιμη περίοδο ο έφηβος κάνει

ώριμες ρομαντικές και κοινωνικές σχέσεις καθώς είναι πιο συνειδητοποιημένος για τις επιπτώσεις των πράξεων του και συμφιλώνεται με τους γονείς του. Συνήθως στα κορίτσια διαρκεί από το 12ο ως το 18ο έτος της ηλικίας τους, ενώ στα αγόρια από το 14ο ως το 20ο έτος τους και συμπίπτει με τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ωριμότητα και χαρακτηρίζεται από αύξηση των πνευματικών ικανοτήτων και ένταση του συναισθηματικού βίου του εφήβου.

Επιπρόσθετα η παιδίατρος Παρδάλη (2019) ονομάζει την εφηβεία ως τη μεταβατική περίοδο στην ανάπτυξη του ανθρώπου, που μέσα από έντονες σωματικές, γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές αλλαγές μεταβαίνει από την παιδική ηλικία στην ώριμη ενήλικη ζωή. Το πιο σημαντικό γνώρισμα της εφηβείας αποτελεί η ήβη, οι σωματικές αλλαγές, δηλαδή αλλαγές που μεταμορφώνουν το παιδί σε ώριμο σεξουαλικά, ικανό για αναπαραγωγή ενήλικα.

Σύμφωνα με την ψυχολόγο Τζαβέλα (2008) η εφηβεία είναι μια ηλικία που οι παροδικές συναισθηματικές μεταπτώσεις είναι συχνές και συνήθως το συναίσθημα χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση και δυσκολία χειρισμού. Οι έφηβοι συνήθως νιώθουν θυμό, λύπη, μελαγχολία, ενοχή, φόβο, άγχος, αγωνία, ντροπή, υπερβολική χαρά και ενθουσιασμό, εξιδανικευμένη αγάπη για τους φίλους και τους ερωτικούς συντρόφους τους, έντονες συγκινήσεις και πάθη καθώς και αίσθηση παντοδυναμίας. Επίσης, οι έφηβοι θεωρούν ότι τα προβλήματα που βιώνουν τη συγκεκριμένη στιγμή στη ζωή τους είναι πολύ σοβαρά και περιμένουν από τους άλλους να τους κατανοούν. Επιπρόσθετα, οι πιο συνηθισμένες συναισθηματικές αντιδράσεις των εφήβων είναι αρχικά η συναισθηματική απομόνωση και η απάθεια, η φυγή, η άρνηση της πραγματικότητας, τα έντονα ξεσπάσματα με λόγια ή με σωματική εκτόνωση καθώς και τα έντονα επεισόδια θλίψης που είναι συχνό φαινόμενο στην εφηβεία. Κάθε έφηβος βιώνει μια σύγκρουση ανάμεσα στο παρελθόν το παρόν και το μέλλον, αφού άλλοτε αντιμετωπίζεται ως παιδί και άλλοτε ως ενήλικος. Διέρχεται δηλαδή από μια κατάσταση κρίσης ταυτότητας.

Στην εφηβεία παρουσιάζονται αλλαγές όπως για παράδειγμα είναι αρχικά οι κοινωνικές αλλαγές όπου οι έφηβοι αναζητούν την ταυτότητα τους, προσπαθούν να ανακαλύψουν ποιοι είναι, αναζητούν περισσότερη ανεξαρτησία καθώς και νέες εμπειρίες και επηρεάζονται περισσότερο από τους φίλους τους. Επίσης, αρχίζουν να εξερευνούν την σεξουαλική τους ταυτότητα και επικοινωνούν με τους συνομήλικους

τους και γενικά με τον κόσμο μέσω της κοινωνικής δικτύωσης. Επιπρόσθετα παρουσιάζονται και οι συναισθηματικές αλλαγές όπου οι έφηβοι δείχνουν έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις σε διάφορες καταστάσεις στην ζωή τους, είναι πιο ευαίσθητοί και περισσότερο εγωκεντρικοί. Ακόμη οι νέοι θέλουν να περνούν τον χρόνο τους με τους φίλους τους παρά με την οικογένεια τους αφού παρουσιάζονται συγκρούσεις και περισσότερες διαφωνίες. (Allen & Waterman 2019)

Συμπερασματικά η εφηβεία μπορεί να νοηθεί η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση. Είναι μια σημαντική αλλαγή που θα περάσει το άτομο στη διάρκεια της ζωής του και μέσα από αυτή θα μάθει την ταυτότητα του, το ποιος είναι, καθώς και θα γνωρίσει τη «ζωή» μέσα από τα δικά του βιώματα. Όπως έχουμε αναφέρει πιο πάνω υπάρχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στα δύο φύλα και οι έφηβοι παρουσιάζουν πολλές αλλαγές όπως για παράδειγμα, συναισθηματικές, κοινωνικές, γνωστικές. Αυτό βοηθάει στην κατανόηση και στην αναγνώριση των σταδίων που θα περάσει ένας έφηβος.

Διαφορά Χαρακτηριστικών Συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων

Στην εφηβεία εμφανίζονται διάφορα χαρακτηριστικά, χαρακτηριστικά στην εξωτερική τους εμφάνιση καθώς και χαρακτηριστικά στην συμπεριφορά των δύο φύλων. Η διαδικασία ανάπτυξης των δύο φύλων είναι διαφορετική όπως και μεταξύ του ίδιου φύλου. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω στα κορίτσια, η εφηβεία, διαρκεί συνήθως από το 12ο ως το 18ο έτος της ηλικίας τους, ενώ στα αγόρια από το 14ο ως το 20ο έτος τους και συμπίπτει από τη μετάβαση της παιδικής ηλικίας στην ωριμότητα καθώς και στην αύξηση των πνευματικών ικανοτήτων και ένταση του συναισθηματικού κόσμου του εφήβου. Αρχικά, όσον αφορά την εξωτερική εμφάνιση ολοκληρώνεται με την ανάπτυξη των οργάνων, την ικανότητα παραγωγής και την ορμονική έκκριση. Στα αγόρια η έναρξη της ήβης ελέγχεται από ορμές που παράγονται στον εγκέφαλο και στους όρχεις. Η τεστοστερόνη και οι υπόλοιπες ορμόνες της ήβης επηρεάζουν το σώμα τους, τη συναισθηματική και ψυχική κατάσταση στην εξέλιξη τους. Αυξάνεται το ύψος τους με γρήγορο ρυθμό, αρχίζουν να εμφανίζονται τρίχες στο πρόσωπο, στις μασχάλες καθώς και στην περιοχή των γεννητικών οργάνων, η φωνή τους αλλάζει και γίνεται πιο βαρεία καθώς και εμφανίζουν ακμή στο δέρμα. Όσον αφορά την έναρξη της ήβης στα κορίτσια ελέγχεται από ορμόνες που παράγονται στον εγκέφαλο και στις ωοθήκες. Αυξάνεται το ύψος τους, έναρξη της έμμηνης ρύσης

καθώς και τρίχες που εμφανίζονται στις μασχάλες και στη γεννητική περιοχή. Αυτές οι σωματικές αλλαγές προκαλούν φόβο και αβεβαιότητα στους έφηβους. Επίσης η διάθεση των εφήβων συνεχώς αλλάζει καθώς και το άτομο προσπαθεί να βρει τη δική του ταυτότητα. Είναι πιο ευάλωτοι, παρασύρονται εύκολα, έρχονται σε σύγκρουση με τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς τους, νιώθουν άγχος, θυμό και πειραματίζονται σε καινούργιες καταστάσεις καθώς γίνονται πιο αντιδραστικοί ως προς τους γονείς τους. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των αγοριών στην συμπεριφορά τους προσπαθούν να κάνουν τους σκληρούς, να δείξουν ότι δρουν "σαν άντρες". Τα κορίτσια είναι πιο ντροπαλά, έχουν έλλειψη αυτοπεποίθησης, περισσότερο άγχος ως προς το σώμα τους. Όμως δεν υπάρχουν πολλές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα αφού και τα δύο φυλά έχουν την τάση να απομονώνονται, να προσβάλλονται εύκολα και να διαμαρτύρονται, δεν θέλουν αγκαλιές και συμβουλές από περίγυρω τους, νιώθουν την ανάγκη για ανεξαρτησία. Επιπρόσθετα οι έφηβοι έχουν την τάση να μένουν αδιάλλακτοί στις απόψεις τους και να γίνονται ισχυρογνώμονες, να έχουν εχθρική στάση προς τους άλλους καθώς και να εναντιώνονται σε κάθε μορφή εξουσίας.

Αναμφίβολα, η εφηβεία είναι μια κρίσιμη περίοδος στη ζωή του ατόμου με διάφορες αλλαγές. Το κάθε φύλο βιώνει την εφηβεία διαφορετικά όσον αφορά την εξωτερική εμφάνιση άλλα έχουν πολλά κοινά όσον αφορά τις συμπεριφορές που χρησιμοποιούν. Καθ' όλη την διάρκεια αυτή επηρεάζεται και το κοινωνικό αλλά και το οικογενειακό περιβάλλον των εφήβων.

Έφηβοι, οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον

Σύμφωνα με Καππάτου (2014) , «κατά τη διάρκεια της εφηβείας διαμορφώνεται ένα βασικό τρίγωνο με την προσωπικότητα του εφήβου στο κέντρο. Κορυφές αυτού του τριγώνου είναι το σχολείο (καθηγητές, συμμαθητές, μαθήματα), η οικογένεια (γονείς, αδέρφια) καθώς και οι φίλοι (φλερτ, παρέες). Καθεμία από αυτές τις κορυφές μπορεί να επηρεάσει είτε αρνητικά τις άλλες δύο και φυσικά μπορεί να ασκήσει δραστική επίδραση στο κέντρο δηλαδή στη δομή της προσωπικότητας του παιδιού.»

Αρχικά, οι έφηβοι χρησιμοποιούν μηχανισμούς άμυνας στις διαπροσωπικές σχέσεις τους. Για παράδειγμα, τη συναισθηματική απομόνωση αφού ο έφηβος κλείνεται στον εαυτό του και γίνεται απόμακρος από το περίγυρό του. Την άρνηση της

πραγματικότητας- φυγή όπου ο έφηβος χρησιμοποιεί αυτό το μηχανισμό άμυνας για να αποφεύγει καταστάσεις που θεωρεί ότι είναι δύσκολο να φέρει εις πέρας καθώς και χρησιμοποιεί την ονειροπόληση για να αποφεύγει δυσάρεστες καταστάσεις. Επιπλέον, κάνει μετατόπιση τα συναισθήματα που μπορεί να νιώθει από ένα άτομο σε κάποιο άλλο άτομο καθώς κάνει προβολή τα αισθήματα που έχει εσωτερικευμένα σε τρίτα άτομα έτσι ώστε να αποφύγει τα δικά του συναισθήματα. Τα παιδιά από πολύ νωρίς υιοθετούν πολύπλοκους τρόπους αντιμετώπισης αυτών των συναισθηματικών απειλών, κάποιους από τους μηχανισμούς άμυνας που αναφέραμε πιο πάνω. «Αυτοί οι μηχανισμοί συντελούν στην εξομάλυνση του άγχους και των αποτυχιών και στην προστασία της ακεραιότητας του εγώ». (Τζαβέλα 2008)

Για τους έφηβους, οι γονείς αποτελούν τον κοινωνικό καθρέφτη τους. Η γονική φροντίδα και τρυφερότητα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαδικασία δόμησης της ταυτότητας, κατά την κρίσιμη περίοδο της εφηβείας. Κατά την εφηβεία, τα παιδιά έρχονται σε σύγκρουση με τους γονείς τους. Έτσι η αίσθηση αποδοχής των γονέων προς τους έφηβους παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία δόμησης της ταυτότητας τους καθώς και η κοινή υποστήριξη μεταξύ των μελών της οικογένειας και ο καθοδηγητικός γονικός έλεγχος. Είναι πολύ σημαντικό για την ομαλή λειτουργία της οικογένειας να υπάρχει διάλογος και πνεύμα ελευθερίας καθώς και οι γονείς να συζητούν με τα παιδιά τους για τα θέματα που τα απασχολούν και για την καθημερινότητα τους στο σχολείο. Επιπρόσθετα η οικογένεια ασκεί σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη της παιδικής και εφηβικής αυτοαντίληψης και αυτοεκτίμησης αφού είναι ο χώρος μέσα στον οποίο η αρχική αίσθηση για τον εαυτό μορφοποιείται και πλανείται διαμέσου της εσωτερικής και εξωτερικής αλληλεπίδρασης του αναπτυσσόμενου ατόμου με τους γονείς του και τα υπόλοιπα μέλη. (Μακρή-Μπότσαρη 2008). Οι γονείς θα πρέπει να δίνουν χρόνο και χώρο στα παιδιά τους και να επικεντρώνονται στα θετικά χαρακτηριστικά των παιδιών και να βοηθάνε το παιδί τους να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση του καθώς και να μάθει μέσα από τα να το τιμωρούν ή να το κρίνουν. Μερικές φορές οι γονείς δεν είναι σε θέση να δουν ότι το παιδί τους μεγαλώνει και ότι έχει αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρεται. Έτσι δρουν με επιβολή και με τιμωρίες και τότε ο έφηβος γίνεται αντιδραστικός και πεισμώνει και αυτή η συμπεριφορά τους πιθανώς να έχει αρνητικά αποτελέσματα. Μέσα από την οικογένεια κτίζεται ο χαρακτήρας των εφήβων και παίζει σημαντικό

ρόλο το πώς συμπεριφέρονται τα μέλη της οικογένειας στις μετέπειτα συμπεριφορές του εφήβου.

Όσον αφορά το σχολικό περιβάλλον ο έφηβος διαμορφώνει τον χαρακτήρα του. Μέσα από το σχολείο οι έφηβοι διαπαιδαγωγούνται και μορφώνονται καθώς και μαθαίνουν να εργάζονται ομαδικά να αναλαμβάνουν ευθύνες και πρωτοβουλίες. Σύμφωνα με την Κυπραίου (2020) «το κύριο έργο του σχολείου και του εκπαιδευτικού δεν είναι μόνο η βοήθεια για την απόκτηση γνώσεων αλλά και η ενίσχυση νοητικών αρετών και ικανοτήτων όπως η συστηματική και ακριβής σκέψη, η ευέλικτη και χωρίς προκαταλήψεις σκέψη, η ικανότητα αντίστασης στην καταπίεση και η ετοιμότητα για αναθεώρηση αποφάσεων και σκέψεων.» Επίσης μέσα από τις γνώσεις που τους παρέχει το σχολείο γνωρίζουν και κατανοούν τον κόσμο γύρω τους καθώς μαθαίνουν την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας τους αλλά και των άλλων λαών. Το σχολείο προετοιμάζει τα παιδιά για τον κόσμο, για το τι γίνεται έξω από αυτό, το πώς να συμπεριφέρονται και να λειτουργούν σε ένα σύστημα. Εκτός από την μόρφωση το σχολείο κοινωνικοποιεί τα άτομα καθώς καλλιεργεί την κριτική τους σκέψη καθώς και την ανάπτυξη και άσκηση όλων των πλευρών της προσωπικότητας των παιδιών. Σύμφωνα με την Κοκκέβη (2018), « Η σημασία του σχολείου στη ζωή του εφήβου είναι ιδιαίτερα κρίσιμη, όχι μόνον ως περιβάλλοντος της εκπαιδευτικής διαδικασίας αλλά κυρίως λόγω του ρόλου που κατέχει στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση της ευαίσθητης αυτής ηλικιακής ομάδας». Ακόμη, το σχολικό περιβάλλον μπορεί να έχει και αρνητικό στίγμα όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο με το σχολικό εκφοβισμό. λάθη του χωρίς

Κεφάλαιο 3^ο: Λεκτική Βία : Κορίτσια ή αγόρια; Ή και τα δύο φύλα!

Παρακάτω θα μελετήσουμε μια συγκεκριμένη και πολύ συνήθης κατηγορία βίας, η οποία είναι η λεκτική βία, που αποτελεί μία πράξη έντονης κριτικής, προσβολής ενός άλλου ατόμου (Editors of the American Heritage Dictionaries, 2016). Βασικό της χαρακτηριστικό θεωρείται η υποκείμενη οργή και η εχθρότητα, ορίζεται ως μια καταστρεπτική μορφή επικοινωνίας η οποία σκοπό έχει να βλάψει την αυτό-ιδέα του άλλου ατόμου και να του δημιουργήσει αρνητικά συναισθήματα (Evans, 2010).

Η λεκτική κατάχρηση αποτελεί ένα χαρακτηριστικό της συμπεριφοράς του ατόμου, που ο καθένας μπορεί να εμφανίζει περιστασιακά, όπως σε περιόδους υψηλού άγχους ή σωματικής δυσφορίας. Κάποια άτομα κάνουν χρήση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς, ώστε να ελέγχουν και να χειρίζονται τους άλλους ακόμα και για να εκδικηθούν (Elgin, 2000). Στο σχολείο και στην καθημερινή ζωή, ένα άτομο μπορεί να εμπλακεί σε λεκτικό εκφοβισμό αφορμή μπορεί να αποτελέσει η ανάγκη του θύτη για κυριαρχία και η αδυναμία του να δεχτεί τον εταίρο του ως ίσο. Ο καθένας μπορεί να βιώσει λεκτική κατάχρηση. Συνήθως, στο οικογενειακό περιβάλλον, η συχνότητα και η ένταση της λεκτικής βίας αυξάνονται με το πέρασμα του χρόνου. Κλινική κατάθλιψη είναι πιθανό να αποκτήσουν τα άτομα που υπέστησαν λεκτική κατάχρηση. Η λεκτική βία έχει την ικανότητα να προκαλέσει τόσα προβλήματα στην υγεία του ατόμου, όσα και η σωματική, παρά το γεγονός ότι η λεκτική κατάχρηση δεν αφήνει μώλωπες. Το άτομο, το οποίο δέχεται τη λεκτική κατάχρηση με την πάροδο του χρόνου μπορεί να υποκύψει σε οποιαδήποτε ασθένεια, η οποία σχετίζεται με άγχος. Η λεκτική βία προκαλεί συναισθηματικό πόνο και ψυχική αγωνία στο άτομο (Bancroft, 2003).

«Η λεκτική βία είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό των συναισθηματικά καταχρηστικών σχέσεων. Ο δράστης κάνει συνεχώς δηλώσεις που χαρακτηρίζουν αρνητικά ένα άτομο. Αυτό έχει σοβαρές επιπτώσεις στην αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθηση του ατόμου που βιώνει τη λεκτική κατάχρηση» (White Ribbon Australia, 2020).

Όσον αφορά την βία στα σχολεία «συχνά χρησιμοποιείται στρατηγικά από τους μαθητές και τις μαθήτριες για τη διατήρηση των κυρίαρχων έμφυλων κατηγοριών και διαφορών και τη συγκρότηση σεξουαλικών ταυτοτήτων. Η σύνδεση της βίας με τη συγκρότηση έμφυλων και σεξουαλικών ταυτοτήτων δηλώνει ότι τα παιδιά είναι

ενεργητικά όντα ικανά να διαμορφώνουν την κοινωνική πραγματικότητα και την ίδια τους τη ζωή, ακόμη και διαμέσου της ανάληψης και επιτέλεσης βίαιων μορφών συμπεριφοράς.» (Πεχτελίδης, 2009) «Το φυσικό και κοινωνικό σώμα παίζει σημαντικό ρόλο στην περιθωριοποίηση και θυματοποίηση κάποιου παιδιού, παράγοντες όπως είναι το ύψος, το βάρος, η φωνή, η εκφορά του λόγου, το στιλ. κλπ, μπορεί να αποτελέσουν την αφορμή για την κακοποίηση ενός παιδιού στο βαθμό που δεν ταιριάζει στο κυρίαρχο σωματικό «κανονιστικό» πρότυπο στη συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα.» (Πεχτελίδης, 2009). Σύμφωνα με την Μπελογιάννη (2016) « το πιο δύσκολο στους έφηβους είναι ο στιγματισμός, η «ετικέτα» που, ως αυτοκόλλητο, κολλά και δε φεύγει εύκολα. Η λεκτική βία είναι εξίσου επώδυνη με τη σωματική, ιδιαίτερα όταν κάποιος, λόγω διαφόρων συνθηκών, όπως κοινωνικών, οικονομικών, δεν μπορεί να αντικρούσει τον άλλο κατά τρόπο ισότιμο. Η προσβολή χρησιμοποιείται ως εξουσιαστικό μέσο και είναι μια μορφή βίας που αποτελεί η προσβολή μπροστά σε κοινό ιδιαίτερα όταν εμπεριέχει και απειλή.»

Συμπερασματικά, η λεκτική βία είναι μια μορφή βίας που είναι δύσκολο να την προσδιορίσεις και να την αποδείξεις αφού δεν αφήνει εξωτερικά σημάδια στα άτομα. Η λεκτική βία περιλαμβάνει συνήθως χλευασμούς, βρισιές, απειλητικά ή προσβλητικά μηνύματα καθώς και λεκτικές απειλές. Τα άτομα χρησιμοποιώντας τη λεκτική βία προσπαθούν να επιβληθούν και να έχουν υπό έλεγχο τους τα θύματα. Επιπλέον, όλοι μας μπορεί να ήμασταν θύτες και θύματα της λεκτικής βίας σε κάποια χρονική φάση της ζωής μας.

Βία: Κορίτσια ή αγόρια; Ή και τα δύο φύλα!

Σύμφωνα με την Βερκή και τον Βρυωνίδη (2010) τα αγόρια ταυτίζουν τον άνδρα με το ρόλο που του αποδίδεται από την κοινωνία, η σωστή συμπεριφορά στα πλαίσια του οποίου περιποιείται «τιμή» και «όνομα» και είναι αυτά που χαρακτηρίζουν τον «αληθινό άνδρα». Επίσης η «μαγκιά» θεωρείται ότι αποτελεί μηχανισμό αυτοπροστασίας των αγοριών και από τις συνέπειες της έλλειψης ικανότητας και από το ενδεχόμενο να τους αποδοθούν γυναικείες ιδιότητες. Τα αγόρια θεωρούν ότι είναι σημαντικό να φαίνονται σκληρά, να έχουν εξουσία και κυριαρχία και να αποφεύγουν ό,τι έχει σχέση με θηλυκότητα. «Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αποφεύγουν τις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις και να έχουν χαμηλές επιδόσεις στα μαθήματα τους.»(Βερκή -Βρυωνίδη 2010).

Τα κορίτσια σε αντίθεση νοιάζονται περισσότερο για την εξωτερική τους εικόνα «επειδή αυτήν προτιμούν τα αγόρια». «Η θηλυκότητα είναι μια υποχρέωση που οφείλουν να τηρούν γι' αυτό και οι «παχιές», όσες «έχουν γυαλιά ή σιδεράκια» και γενικώς δεν πληρούν τα κριτήρια ομορφιάς,» (Βερκή και Βρυωνίδη 2010) τις χλευάζουν. Επίσης και τα δύο φύλα χρησιμοποιούν λέξεις όπως το «μάγκας» και το «φυτό» για να σχολιάσουν και να κατατάξουν τους συμμαθητές τους σε κάποιες κατηγορίες.

Επιπρόσθετα, οι έφηβοι συνεχίζουν να αναπαράγουν παραδοσιακές ταυτότητες καθώς και η αντισχολική τους κουλτούρα, αποφασιστικής σημασίας για την περαιτέρω πορεία και τις επιλογές τους είναι προϊόν των ορισμών που αποδίδουν στο φύλο τους. «Η διαφοροποίηση των μαθητών ανάλογα με τις επιδόσεις τους και η καταδίκη που επιβάλλει η επιλεκτική λειτουργία του σχολείου που παραμένει ενεργεί και αποτελεί το βασικό αίτιο της αντισχολικής στάσης.» (Βερκή και Βρυωνίδη 2010).

Σύμφωνα με το Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού φύλου, η κοινωνία «μας βάζει όλους και όλες σε φύλακες του φύλου». Τα κορίτσια πρέπει να είναι αδύνατα, ευπρεπή, υπάκουα, στοργικά, όμορφα, περιποιημένα, σέξι αλλά και σεμνά να μην έχουν πολλούς συντρόφους. Σε αντίθεση με τα αγόρια θα πρέπει να είναι σκληρά, ατίθασα, δυνατά, ικανά να κρύβουν τα αισθήματα τους, δραστήρια σεξουαλικά, ρομαντικοί ιππότες καθώς και καλοί στα αθλήματα. Συνήθως «τα παραδοσιακά ανδρικά χαρακτηριστικά και οι ανδρικοί ρόλοι θεωρούνται πιο σημαντικά από εκείνα που συνήθως αποδίδονται ή συνδέονται με τις γυναίκες όπως υπάκουη, ευγενική και ανιδιοτελής» (Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού φύλου 2012). Ολοκληρώνοντας, η βία παίζει σημαντικό ρόλο ανάμεσα στα δύο φύλα αφού μέσα από στερεότυπα της κοινωνίας θέτουμε κάποια πρότυπα στο τι είναι ο άνδρας και τι είναι η γυναίκα.

Όσον αφορά τη βία, σημαντικό είναι να αναφέρουμε και το τι προκαλεί στους μαθητές. Αρχικά, «η άσκηση βίας προκαλεί κυρίως θυμό, εκνευρισμό και τάση για εκδίκηση στα θύματα. Τα συναισθήματα αυτά πρέπει να μας προβληματίζουν αφού συνδέονται με τον κύκλο της βίας, ο οποίος φαίνεται πως δεν κλείνει ποτέ, εκτός αν εφαρμοσθεί η σωστή πολιτική αντι-βίας. Δεν υπάρχει χειρότερο συναίσθημα για τον έφηβο από το να νιώσει ταπεινωμένος. Το συναίσθημα είναι αυτοκαταστροφικό με ό,τι αυτό συνεπάγεται όχι μόνο για τον ίδιο αλλά και για τις κοινωνικές ομάδες μέσα στις

οποίες ζει.» (Μπελογιάννη, 2016). Επίσης, μερικοί μαθητές που υπέστησαν βία νιώθουν πόνο, κάποιοι φόβο, κάποιοι μαθητές αποφεύγουν να παν σχολείο την επόμενη μέρα. Οι περισσότεροι μαθητές αποφεύγουν να το συζητήσουν με τους εκπαιδευτικούς τους και προτιμούν να το διαχειριστούν μόνοι τους ή να αδιαφορήσουν για το συμβάν.

Όπως αναφέραμε, βία μπορεί να είναι είτε ψυχολογική, που εκδηλώνεται με απειλές και πιέσεις, με σκοπό να επηρεάσει την συμπεριφορά των άλλων για παράδειγμα οι πιέσεις των γονέων προς τα παιδιά τους καθώς και πιέσεις από τα ΜΜΕ. Επίσης η βία μπορεί να είναι φραστική δηλαδή με βρισιές και προσβολές με αποτέλεσμα να επηρεάσει ηθικά και ψυχολογικά τα άτομα. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι υπεύθυνοι για την βία είναι η οικογένεια, το σχολείο, η εκπαίδευση, τα ΜΜΕ και η κοινωνία όμως για να υπάρχει βία πρέπει να υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ τους. (Γκονέλα, 2008)

Εν κατακλείδι, η βία μπορεί να είναι διαφορετική σε σύγκριση με τα δύο φύλα. Η βία μπορεί να προκαλέσει συναισθήματα που είναι δύσκολο να επιλυθούν αν δεν υπάρχει η σωστή καθοδήγηση και ο σωστός χειρισμός. Επιπρόσθετα, μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για την βία η οικογένεια, το σχολείο, τα ΜΜΕ καθώς και η κοινωνία αφού όλοι αυτοί οι θεσμοί αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους.

Το σχολικό περιβάλλον

Το σχολικό περιβάλλον όπως είχαμε αναφέρει και στο προηγούμενο κεφάλαιο προετοιμάζει τους μαθητές, τους μαθαίνει να συμπεριφέρονται καθώς και τους παρέχει γνώσεις όπου θα τους είναι απαραίτητες όταν φύγουν από το σχολείο. Σε αντίθεση όμως σε αυτό το κεφάλαιο θα μελετήσουμε και το αρνητικό στίγμα που μπορεί να αφήσει στους μαθητές.

Αρχικά, το σχολείο «εμπλέκεται σε αντιφάσεις που οφείλονται στο ότι οι ορισμοί της ανδρικής και της μαθητικής ταυτότητας που καλλιεργεί είναι αντίθετοι και ασύμβατοι μεταξύ τους. Από την μια πλευρά επικροτεί εμπράκτως τον ανδρισμό και από την άλλη καταδικάζει την μαγκιά. Αυτό προκύπτει από τις δύο έννοιες που είναι αλληλένδετες μεταξύ τους όπως τις νοηματοδοτούν τα παιδιά, ενώ και οι δύο

εννοιολογησείς είναι ασύμβατες με την έννοια του καλού μαθητή που επίσης και ταυτόχρονα με τις άλλες ταυτότητες, προωθεί το σχολείο» (Βερκή -Βρυωνίδη. 2010)

Επίσης το σχολικό περιβάλλον « είναι ένα ανταγωνιστικό πεδίο όπου συγκρούονται διαφορετικές ιδεολογίες και συμφέροντα και δεν προάγονται σε σημαντικό βαθμό οι δημοκρατικές σχέσεις ισότητας και σεβασμού των άλλων.» (Πεχτελίδης, 2009) Οι μαθητές του σχολείου χρησιμοποιούν βία «για να ασκήσουν επιρροή, να αυξήσουν το κύρος τους και να ικανοποιήσουν τα τρέχοντα συμφέροντα και τους στόχους τους» καθώς και η βία γίνεται το «μέσο άσκησης ελέγχου και εξουσίας στη συγκεκριμένη κοινωνική περίσταση» (Πεχτελίδης, 2009).

Κατά την εφηβική περίοδο υπάρχει αναβίωση της βίας και της εκδίκησης αφού οι έφηβοι περνούν μια περίοδο απόγνωσης και σύγχυσης. Όσον αφορά το σχολείο υπάρχει η εξωγενή βία που εισάγεται στο σχολείο για παράδειγμα πράξεις που υποδεικνύουν τη δύναμη τους, επιζητώντας τον σεβασμό των άλλων καθώς λέξεις και παρατσούκλια απέναντι στους άλλους. Υπάρχει και η ενδογενή βία που αναπτύσσεται στο σχολείο για παράδειγμα την απόρριψη των μαθητών εκ μέρους των εκπαιδευτικών καθώς και προσβλητικές εκφράσεις των διδασκόντων κατά των μαθητών και διακρίσεις των μαθητών στο σχολείο χωρίς να αποσαφηνίζεται ο λόγος. Επιπλέον, η βία στο σχολικό χώρο μπορεί να επηρεαστεί από τη κατάσταση των χώρου του σχολείου (τα κτίρια να αποτελούν εμπόδιο στην εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας), την διοίκηση του σχολείου (η διαχείριση και η διεύθυνση του σχολείου να γίνεται υπερβολική προς τους μαθητές, να βάζουν ταμπέλες στους μαθητές που παρουσιάζουν προβλήματα βίας χωρίς να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν αυτές τις δυσκολίες καθώς και να μην ασχολούνται όταν προκύπτουν τέτοια προβλήματα) , την σχολική ζωή (δηλαδή, ο σχολικός χώρος να μην καλύπτει τις κοινωνικές ελλείψεις των μαθητών καθώς και τις σχολικές ελλείψεις), την εκπαιδευτική σχέση (οι εκπαιδευτικοί να ασκούν βία και διακρίνουν τους μαθητές σχετικά με τις μαθησιακές τους δυσκολίες) , την ηθική (δηλαδή να υπάρχει έλλειψη σεβασμού). Σύμφωνα με την Γκονέλα (2008) «Οι παραβάσεις στο χώρο του σχολείου, δεν μπορούν να έχουν νόημα παρά σε σχέση με την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των μαθητών, σε συνδυασμό με την εναρμόνιση της εκπαιδευτικής πολιτικής και πρακτικής με τις αναπτυξιακές απαιτήσεις των νέων.»

Συμπερασματικά, το σχολικό περιβάλλον εμπλέκεται εν μέρει στην συμπεριφορά των μαθητών. Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί το σχολείο κάποιες

φορές έχει αρνητικό αντίκτυπο στους μαθητές αφού ο κύριος σκοπός του σχολείου είναι γνώσεις . Σύμφωνα με την Λεβεντάκη (2020) «το σημερινό σχολείο δυστυχώς συμβάλει στην εκμάθηση, όχι όμως στη μάθηση. Ελάχιστα καλλιεργείται η κριτική σκέψη, η ευαισθησία και η φαντασία του μαθητή. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μετατρέπεται ο μαθητής σε άβουλο ον. Δημιουργούνται έτσι άτομα με γνώση χωρίς όμως γνώμη, άτομα που δεν προβληματίζονται, δεν έχουν πνευματικές ανησυχίες και ενδιαφέροντα και γι' αυτό το λόγο δεν σκέπτονται, δεν κρίνουν, αλλά ούτε και θέλουν να κρίνονται».

Πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας

Όσον αφορά το σχολείο είναι σημαντικό να μελετήσουμε τους τρόπους πρόληψης της βίας καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης της. Έτσι θα είναι ένα μεγάλο βήμα στην αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού και ένας τρόπος να μειωθεί όσο πιο πολύ γίνεται αφού είναι δύσκολο στο να εξαλειφθεί εντελώς. Αρχικά το σχολείο θα πρέπει να έχει ξεκάθαρους κανονισμούς σχετικά με την σχολική βία και το κλίμα του σχολείου θα πρέπει να περιέχει θετική κοινωνική και συναισθηματική ατμόσφαιρα. Επιπρόσθετα, το σχολείο για να αποκτήσει «σχέσεις συνοχής, αλληλεγγύης και ανθρωπισμού, πρέπει να εκπαιδεύει στα πλαίσια της ομάδας και όχι να οδηγεί στην αναπαραγωγή ενός εκπαιδευτικού μονόδρομου με στόχο την βαθμολογική αξιολόγηση του μαθητή από τον δάσκαλο όπως γίνεται σήμερα. Ένα ομαδο-συνεργατικό σύστημα εκπαίδευσης αποβλέπει στο να κινητοποιήσει τον μαθητή με την ενεργητική ισότιμη συμμετοχή του στα πλαίσια της μαθητικής ομάδας με στόχο την κριτική επεξεργασία, κατανόηση, παρουσίαση και αφομοίωση της διδακτέας ύλης.» (Σχοινιά. 2009). Ο ρόλος του καθηγητή παραμένει τον ίδιο αναγκαίος και σημαντικός καθώς κατευθύνει και συντονίζει τις μαθητικές ομάδες στα νέα τους καθήκοντα, αξιολογεί και εμπλουτίζει το έργο τους. « Η ανάπτυξη δυναμικής στα πλαίσια μιας σχολικής ομάδας απαντά στις πρωταρχικές και επιτακτικές ανάγκες των νέων για επικοινωνία, αυτοπραγμάτωση, δημιουργική έκφραση και αυτοαξιολόγηση.» (Σχοινιά 2009).

Όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς, θα πρέπει να εμπλουτίσουν τον τρόπο διδασκαλίας τους, να μην βασίζονται μόνο στο να βγει η ύλη στο χρονικό διάστημά

που τους παρέχεται αλλά να γίνεται αλληλεπίδραση με διαφορετικούς χαρακτήρες μαθητών καθώς και να γίνεται επιμόρφωση σε θέματα σχέσεων με τους νέους και τις οικογένειες τους. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν λογικές και ισάξιες απαιτήσεις για όλα τα παιδιά και να μην έχουν προτιμήσεις σε κάποια παιδιά επειδή θεωρητικά είναι «άριστοι» μαθητές αφού έχουν καλούς βαθμούς. Καθημερινά, οι εκπαιδευτικοί έρχονται αντιμέτωποι με συγκρούσεις μεταξύ των μαθητών, έτσι πρέπει να είναι σε θέση να τις επιλύουν και να εφαρμόζουν διαφορετικές παιδαγωγικές στρατηγικές ώστε να μειώσει και να ηρεμίσει την κατάσταση. Επίσης, για την πρόληψη του εκφοβισμού στο σχολείο θα πρέπει να υπάρχουν συνεχώς εκπαιδευτικοί στους χώρους του σχολείου π.χ. στην αυλή, στο γήπεδο, στους χώρους που βρίσκονται οι μαθητές τα διαλλείματα τους, επειδή εμφανίζονται συχνά συμπεριφορές βίας μεταξύ των μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει «να ενδυναμώσουν τις σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ μαθητή και εκπαιδευτικού, ώστε, ενωμένοι, να δημιουργήσουν ένα ασφαλές και ευχάριστο σχολικό κλίμα, καθώς και θετικά πρότυπα κοινωνικής συμβίωσης και συμπεριφοράς». (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, 2018). Ως εκπαιδευτικός έχει καθήκον να εξηγεί και να τονίζει τα δικαιώματα των μαθητών καθώς και να υπενθυμίζει τους κανονισμούς συμπεριφοράς που υπάρχουν στο σχολείο τους. (Τσιάντης, 2010). Οι καθηγητές θα πρέπει να συνεργάζονται με τους γονείς των μαθητών τους, να τους ενημερώνουν και να τους ευαισθητοποιούν για τα προβλήματα που μπορεί να υπάρξουν καθώς και να υπάρχει μια στενή σχέση ώστε να νιώθουν άνετα στο να συζητούν τυχόν προβληματισμούς που έχουν. (Τσιάντης, 2010). Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν ενσυναίσθηση καθώς και θετική σχέση με τους μαθητές, έτσι ώστε οι μαθητές να νιώθουν άνετα να εκφράζονται για θέματα που τους απασχολούν. Ακόμη, θα πρέπει να ενθαρρύνουν την διαδραστική συνεργασία και η συνεργατική μάθηση μεταξύ όλων των μαθητών με στόχο την επίτευξη της ενσυναίσθησης, του σεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας και της ποικιλομορφίας. (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, 2020).

Σύμφωνα με το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου (2015) «η διαχείριση περιστατικών σχολικής βίας δεν αφορά μόνο τους άμεσα εμπλεκόμενους. Ένα σύνολο ενδιαφερομένων μερών είναι απαραίτητο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου». Έτσι λοιπόν έχουν θέσει κάποιους στόχους για την πρόληψη και η διαχείριση περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού. Αρχικά ένας στόχος είναι να προωθήσει ένα σχολείο δημοκρατικό προς τους μαθητές καθώς και να

προάγει και να προστατεύει την ψυχική τους υγεία. Επίσης, να αναπτύξει τον σεβασμό της πολύ- πολιτισμικότητας και της διαφορετικότητας καθώς και να προστατέψει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των παιδιών. Ακόμη να βελτιώσει τον τρόπο διδασκαλίας και να ενισχύσει την επικοινωνία και την ελεύθερη έκφραση των μαθητών.

Σημαντικό ρόλο έχει και ο κοινωνικός λειτουργός στο σχολικό περιβάλλον αφού αποτελεί το συνδετικό κρίκο μεταξύ του σχολείου, της οικογένειας και των άλλων κοινωνικών φορέων και υπηρεσιών με επίκεντρο τα παιδιά και τις ανάγκες που θα προκύψουν. Συμβάλλει στην προώθηση του σκοπού των σχολείων, δηλαδή παρέχει ένα πλαίσιο στήριξης για τη διδασκαλία, τη μάθηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων ενώ προωθεί τη συνεργασία οικογένειας σχολείου και κοινότητας. (Πιλήσης, Θ. 2011). Επίσης, ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο είναι να βελτιώσει τις ευκαιρίες μάθησης, να δώσει έμφαση στα υπέρ της εκπαίδευσης, να διευκολύνει την κοινωνικοποίηση στους μαθητές. Ακόμη, έχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση πολιτικών σχολικής πειθαρχίας, στη παρέμβαση του στην ψυχική υγεία των ατόμων καθώς και στη διαχείριση κρίσεων των μαθητών και την ενημέρωση υπηρεσιών υποστήριξης. Σύμφωνα με τον Πιλήσης, Θ (2011) ο κοινωνικός λειτουργός έχει στόχο να προάγει την ψυχοκοινωνική και γνωστική ανάπτυξη των μαθητών με βάση τις αρχές των ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών, να παρεμβαίνει σε καταστάσεις κρίσης, να δημιουργεί ομάδες με τους μαθητές με στόχο την εν συνείδηση, την ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησης, την κοινωνικοποίηση των μαθητών, την εμπιστοσύνη μεταξύ των συμμαθητών, των αλληλοσεβασμό και την ευαισθητοποίηση τους σε κοινωνικά θέματα. Επίσης, ενισχύει την ατομική πρωτοβουλία του ατόμου μέσα στην ομάδα καθώς και παροτρύνει την συνεργασία μεταξύ των μαθητών. Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι να εντοπίζει κάποιες περιπτώσεις μαθητών, οι οποίοι χρήζουν παρακολούθησης σε θέματα συναισθηματικά, οικογενειακά και παραβατικότητας.

Όσον αφορά την βία στο σχολικό περιβάλλον, ο κοινωνικός λειτουργός καλείται να ερευνήσει και σε μικρο-επίπεδο αλλά και σε μακρο-επίπεδο αφού πρέπει να συνεργαστεί με τους μαθητές, τους γονείς καθώς και με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου. Στο μικρο-επίπεδο ο κοινωνικός λειτουργός προσπαθεί να ενδυναμώσει το μαθητή, να τον βοηθήσει να αποκτήσει κοινωνικές δεξιότητες, να αποδέχεται τον εαυτό του και να του εξηγήσει πώς να χειρίζεται τις καταστάσεις που βιώνει. Ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να διερευνά και να εκτιμά τις ανάγκες και τις

δυνατότητες των μαθητών, να ετοιμάζει ένα κοινωνικό ιστορικό για τους μαθητές καθώς και να εφαρμόζει εξατομικευμένα σχέδια παρέμβασης με όλα τα άτομα (μαθητές, οικογένεια, εκπαιδευτικοί) αφού εν μέρει εμπλέκονται όλοι. Επίσης κάνει παραπομπή και σύνδεση σε υπηρεσίες και σε προγράμματα που είναι κατάλληλα για την αντιμετώπιση των αναγκών και των προβλημάτων τους. Σκοπός του κοινωνικού λειτουργού είναι να παρεμβαίνει για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της βίας με την χρήση εξατομικευμένης συμβουλευτικής που θα έχει με τα άτομα, τις οικογένειες, το σχολικό περιβάλλον καθώς και να παρέχει λύσεις για τη βελτίωση της ψυχικής και κοινωνικής υγείας των ατόμων. Επίσης συνεργάζεται και συμμετέχει σε διεπιστημονικές ομάδες στις οποίες μπορεί να συμμετέχουν καθηγητές, ψυχολόγοι και άλλοι επαγγελματίες και προσπαθούν να βοηθήσουν το άτομο.

Ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να βρει τους λόγους και τις αιτίες των βίαιων συμπεριφορών και άλλων προβλημάτων για να μπορεί να αντιμετωπίσει τέτοιες περιπτώσεις. Θα είναι καλό το παιδί να εργαστεί σε ομάδες μαθητών έτσι ώστε αυτή η επιθετικότητα που έχει να βγει πιο δημιουργικά μέσα από διάφορες δραστηριότητες. Μέσω αυτού είναι πιο εύκολο το παιδί να ανακαλύψει τα ενδιαφέροντα του, τις ικανότητες του και να νιώσει ότι ανήκει σε μια ομάδα. Είναι πολλές οι ομάδες που θα μπορούσε να συμμετάσχει όπως για παράδειγμα ψυχαγωγικού, συμβουλευτικού ή και επιμορφωτικού χαρακτήρα έτσι ώστε θα μπορούν να δουλεύουν μέσω διαφόρων τρόπων όπως για παράδειγμα με την συζήτηση και με θεατρικές παραστάσεις. Έτσι, ο μαθητής όχι μόνο θα δουλέψει σε ομαδικό επίπεδο αλλά και σε ατομικό επίπεδο και θα είναι πιο εύκολη η αντιμετώπιση τέτοιου είδους συμπεριφοράς. (Σουρραπά-Ασημακοπούλου, 2009).

Προγράμματα παρέμβασης

Αναλυτικότερα, έχουν δημιουργηθεί διάφορα προγράμματα παρέμβασης για την πρόληψη της βίας. Τα προγράμματα παρέμβασης για την πρόληψη της βίας και του εκφοβισμού χρησιμοποιούνται και στο εξωτερικό αλλά και στην χώρα μας. Αρχικά ένα πρόγραμμα παρέμβασης είναι το ευρωπαϊκό πρόγραμμα ΔΑΦΝΗ I,II, III, με θέμα την «καταπολέμηση της βίας εις βάρος των παιδιών, εφήβων και γυναικών». Επίσης, το φιλανθικό μοντέλο Κινakoulou, τα μοντέλα συνομηλίκων/ μοντέλα Διαμεσολάβησης (Peer Supporters), το Νορβηγικό μοντέλο Dan Olweus, ο συνήγορος του παιδιού και η

ομάδα εφήβων Συμβούλων, καθώς και τα δύο προγράμματα της Ε.ΨΥΠΕ για την πρόληψη της βίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση Stop! Στην Ενδοσχολική Βία και ΚΑΤΑ-νοώντας τον σχολικό εκφοβισμό αντίστοιχα. Ακόμη ένα πρόγραμμα είναι το ΠΑ.ΒΙ.Σ (παρατηρητήριο για τη βία στο σχολείο) με σκοπό τη διαχείριση και τη πρόληψη της βίας και της παραβατικότητας στο σχολείο. Καθώς και το Αυστριακό πρόγραμμα ViSC, το Πρωτόκολλο διαχείρισης περιστατικών σχολικού εκφοβισμού του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Γαλλίας και τελειώνοντας η Μέθοδος “ Shared Concern” Pikas Σουηδία.

Συμπερασματικά, έχουν δημιουργηθεί διάφορα προγράμματα παρέμβασης όμως μέχρι σήμερα δεν έχει εξαλειφθεί η βία στα σχολεία. Ακόμη και σήμερα υπάρχουν μέχρι σε κάποιο βαθμό άτομα που ασκούν βία καθώς και πολλά παιδιά που θυματοποιούνται και αυτό θα το δούμε πιο κάτω στο ερευνητικό μας κεφάλαιο.

Β' ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 4ο Μεθοδολογία

4.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η βία υπήρχε ανέκαθεν στο χώρο του σχολείου, είτε σε μικρότερες, είτε σε μεγαλύτερες ηλικίες, διακριτή και στα δύο φύλα. Η πιο συχνή μορφή βίας αποτελεί η λεκτική βία και μπορεί να εκφραστεί με πολλούς τρόπους, όπως την ειρωνεία, την κοροϊδία, τη ψηλή ένταση της φωνής, τη διαταγή, καθώς και το προσβλητικό λεξιλόγιο. Παράλληλα, τα κορίτσια στην εφηβεία εξαιτίας των αλλαγών στο σώμα τους, πολλές φορές και στη συμπεριφοράς τους γίνονται πόλοι έλξης για τα υπόλοιπα παιδιά προκαλώντας άθελα τους σχόλια, κριτική, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν σε λεκτική βία. Σκοπός λοιπόν, της μελέτης μας αποτελεί **η διερεύνηση του φαινομένου της λεκτικής βίας κατά των κοριτσιών στο σχολικό τους περιβάλλον στο Ηράκλειο Κρήτης και στη Λεμεσό.**

Συγκεκριμένα οι στόχοι της παρούσας εργασίας αποτελούν:

- ο η διερεύνηση του βαθμού αναγνώρισης της λεκτικής βίας από τις μαθήτριες
- ο η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των νέων κοριτσιών για το φαινόμενο της λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον.
- ο η διερεύνηση των συναισθημάτων και των επιπτώσεων που προκαλεί η λεκτική βία στις μαθήτριες.
- ο η διερεύνηση ομοιοτήτων καθώς και των πιθανών διαφορών ανάμεσα σε Κρήτη και Κύπρο σχετικά με τη λεκτική βία στα σχολεία.
- ο η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί η λεκτική βία στο σχολικό περιβάλλον.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Για την επίτευξη των στόχων της έρευνας μας, δημιουργήσαμε έναν οδηγό συνέντευξης μέσω τεσσάρων θεματικών αξόνων:

1. Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των μαθητριών τρίτης λυκείου για τη λεκτική βία. Στο παραπάνω άξονα διερευνώνται οι απόψεις των μαθητριών για τη λεκτική βία, κατά πόσο την θεωρούν υπαρκτή, ποια θεωρούν ιδανική στάση απέναντι σε περιστατικά λεκτικής βίας και ποια η γνώμη τους για το φαινόμενο.

2. Αντιμετώπιση της λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον. Στο συγκεκριμένο άξονα τα κορίτσια θα πρέπει να αναφερθούν σε συμβάντα λεκτικής βίας στους χώρους του σχολείου, ποιος ήταν ο ρόλος τους, αν ήταν το θύμα ή κάποιος θεατής, ποια ήταν η αντίδραση τους κι αν υπήρξε, αν ήταν παρόν προσωπικό του σχολείου κι αν υπήρξε αντίδραση εκ μέρους του κι αν ναι ποια ήταν αυτή.

3. Συναισθήματα κι επιπτώσεις εξαιτίας της λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου. Σε αυτό τον άξονα επιζητούμε να μάθουμε τι αισθήματα προκαλούνται στα κορίτσια, είτε όταν είναι θεατές, είτε όταν είναι θύματα, καθώς επίσης, αναρωτιόμαστε ποιες είναι οι επιπτώσεις στη ζωή τους, στη ψυχική τους ηρεμία και στη συμπεριφορά τους μετά από ένα συμβάν ή μια σειρά από συμβάντα λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον.

4. Ομοιότητες και διαφορές στις απαντήσεις των κοριτσιών τρίτης λυκείου στο Ηράκλειο Κρήτης και στη Λεμεσό της Κύπρου. Σε αυτόν τον άξονα επιδιώκουμε να μάθουμε αν υπάρχουν κοινά ή και διαφορές ανάμεσα στη λεκτική βία, που ίσως δέχονται οι μαθήτριες σε σχολεία της Κύπρου με της Κρήτης. Αναρωτιόμαστε ποιες διαφορές μπορεί να έχουν οι επιπτώσεις στη συμπεριφορά τους μετά από ένα περιστατικό λεκτικής βίας εις βάρος τους και ποια μπορεί να είναι η αντίδραση των υπόλοιπων παιδιών και του προσωπικού στη μία πόλη με την άλλη σε ένα τέτοιο περιστατικό.

5. Προτάσεις τρόπων αντιμετώπισης της λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου από τις μαθήτριες. Στο παραπάνω άξονα επιζητούμε τα κορίτσια να σκεφτούν και να μας αναφέρουν μεθόδους καταπολέμησης της λεκτικής βίας στο σχολικό χώρο. Είτε μεθόδους, που θα ακολουθούν οι ίδιες, είτε το εκπαιδευτικό προσωπικό, είτε οι

συμμαθητές τους, είτε ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων, είτε ακόμα και τρόπους αντιμετώπισης της λεκτικής βία στο σχολικό χώρο, ώστε να ακολουθήσει ολόκληρη τη κοινωνία.

4.3 Ερευνητικό Εργαλείο

Για να καταφέρουμε να μελετήσουμε τη λεκτική βία στο χώρο του σχολείου απέναντι σε κορίτσια τρίτης λυκείου σε Ηράκλειο και Λεμεσό επιλέξαμε τη ποιοτική μέθοδο, για τον λόγο ότι παρέχει μεγάλο αριθμό εις βάθος πληροφοριών από μικρό δείγμα ερωτώμενων. Σύμφωνα με τη Κανδυλάκη (2010) η ποιοτική έρευνα και η εις βάθος συνέντευξη αποτελούν μία μέθοδο συλλογής δεδομένων, που σκοπό έχει την ανάδειξη των προσωπικών απόψεων των συμμετεχόντων, δεν αποτελεί αντικειμενική παρατήρηση, αντιθέτως στοχεύει στη παρατήρηση του υποκειμένου, η οποία επηρεάζεται από τις αξίες και τα ερωτήματα του ερευνητή. Επίσης, στη κοινωνική εργασία η έρευνα μορφοποιείται από τους ίδιους τους ερωτώμενους, καθώς και τα συμπεράσματα της έρευνας αποτελούνται από τις απαντήσεις του δείγματος της έρευνας. Η Κανδυλάκη (2010) επισημαίνει πως η ποιοτική έρευνα αντιτίθεται από την αντικειμενική και απόλυτη αλήθεια, καθώς ο ερευνητής δύναται να μάθει την υποκειμενική αλήθεια, τις προσωπικές απόψεις του ερωτώμενου και τα συναισθήματα που του προκαλούνται σχετικά με τις ερωτήσεις της έρευνας. Παράλληλα, ο Myers (1997) αναφερόμενος στη ποιοτική έρευνα τονίζει, πως είναι ένα μέσο για να διερευνηθούν περισσότερο κοινωνικά και πολιτισμικά φαινόμενα.. Πιο συγκεκριμένα, η ποιοτική μέθοδος έρευνας δίνει την δυνατότητα στους ερευνητές να κατανοήσουν τους ανθρώπους και τα κοινωνικό-πολιτισμικά πλαίσια στα οποία ζουν.

Η ποιοτική έρευνα, αποτελείται από μια πολύ- μέθοδο, η οποία μελετά τους ανθρώπους, στο άμεσο κοινωνικό και φυσικό τους περιβάλλον, στους χώρους και στους χρόνους, στη γλώσσα και στα σύμβολα τους. Στη προκειμένη περίπτωση, επιλέξαμε να αναζητήσουμε τις στάσεις και τις αντιλήψεις των νέων κοριτσιών για το φαινόμενο της λεκτικής βίας κυρίως στο χώρο του σχολείου. Στη παρούσα έρευνα θα γίνει χρήση του εργαλείου της συνέντευξης. Η συνέντευξη, σύμφωνα με τον McCracken (1991) θεωρείται πολύ σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο στη ποιοτική έρευνα. Επίσης, η συνέντευξη παρέχει στον ερευνητή τη δυνατότητα να βιώσει

γεγονότα, που αναφέρονται μέσω των ερωτώμενων. Όπως τονίζει και ο Burgess (1984) στη συνέντευξη ο ερευνητής δύναται να μάθει τις προσωπικές απόψεις των ερωτώμενων, μέσω των γεγονότων, στα οποία στηρίζονται.

Στη κοινωνική έρευνα η συνέντευξη μπορεί να διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες, που είναι η δομημένη, η ημιδομημένη και η αδόμητη. Στη δομημένη συνέντευξη, ο ερευνητής έχει διαμορφώσει ένα πλάνο με μία σειρά ερωτήσεων και δίχως να το διαφοροποιεί, πραγματοποιεί τις συνεντεύξεις με την ομάδα έρευνας. Οι ερωτήσεις είναι συγκεκριμένες και στόχο έχουν τη διερεύνηση συγκεκριμένων παραμέτρων του ζητήματος, που μελετάται, χωρίς να παρέχουν τη δυνατότητα για περαιτέρω πληροφορίες, που συναντώνται για πρώτη φορά του φαινομένου. Οι απαντήσεις των συνεντευξέων έχουν προβλεφθεί πριν τη πραγματοποίηση της έρευνας. (Κανδυλάκη, 2010).

Σε αντίθεση με τη δομημένη συνέντευξη έρχεται η αδόμητη, όπως τονίζει η Κανδυλάκη (2010), καθώς ο ερευνητής δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο πλάνο ερωτήσεων, ώστε να αποφευχθούν τυχόν προβλήματα επικοινωνίας με τον ερωτώμενο, επιδιώκει την εις βάθος πληροφόρηση και για αυτό το λόγο προτιμά να έχει μία σειρά από θέματα, που επιδιώκει να αναπτυχθούν και διατυπώνει τις ερωτήσεις του εκείνη τη στιγμή, ανάλογα με τα θέματα και τις απαντήσεις του ερωτώμενου, ώστε να αποκαλύψει το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες.

Στην ημιδομημένη συνέντευξη ο ερευνητής σύμφωνα με την αντίληψη των ερωτώμενων προσαρμόζει τη συζήτηση και οφείλει να προλαμβάνει κάθε νέα πληροφορία από τον ερωτώμενο πριν να υπάρξει σχετική ερώτηση, καθώς αν μέσα από τις νέες πληροφορίες που λαμβάνει ο ερευνητής από τον ερωτώμενο προκύψουν νέα ερωτήματα, έχει τότε τη δυνατότητα να τα εκφράσει. Χαρακτηριστικό της δομής της συνέντευξης μας αποτελεί το είδος της, που θα είναι ημιδομημένη, το οποίο επηρεάζει στην διαμόρφωση των ερωτήσεων της και παρέχει μεγάλη ευελιξία στη σειρά των βημάτων για την ολοκλήρωση της. Ο ερευνητής προσαρμόζει τη συζήτηση σύμφωνα με την αντίληψη των ερωτώμενων και οφείλει να προλαμβάνει κάθε νέα πληροφορία από τον ερωτώμενο πριν να υπάρξει σχετική ερώτηση, καθώς αν μέσα από τις νέες πληροφορίες που λαμβάνει ο ερευνητής από τον ερωτώμενο προκύψουν νέα ερωτήματα, έχει τότε τη δυνατότητα να τα εκφράσει. (Κανδυλάκη, 2010)

Επιλογή Δείγματος:

Στην έρευνα μας θα γίνει χρήση της θεωρητικής δειγματοληψίας, πρόκειται για μια δειγματοληπτική διαδικασία, που στόχο έχει την αποκάλυψη νέων στοιχείων και τη δημιουργία καινούργιων ιδεών. Συγκεκριμένα, για δείγμα στην έρευνα μας επιλέξαμε κορίτσια, τα οποία πηγαίνουν σχολείο, στη τρίτη λυκείου ώστε να μελετηθούν οι στάσεις κι αντιλήψεις στο πρόσωπο τους στο χώρο του σχολείου από τα υπόλοιπα μέλη του, καθώς και των υπολοίπων.

Με τη δημιουργία ενός δείγματος σχετίζεται η συγκεκριμένη τεχνική, το οποίο συλλέγει κάποια χαρακτηριστικά, όπως, ότι είναι κορίτσια και πηγαίνουν σχολείο, για να διαμορφωθούν οι ερευνητικοί στόχοι, να διευκολυνθεί ο ερευνητής και να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, που έχουν τεθεί, όπως με ποιο τρόπο αντιμετωπίζεται η λεκτική βία στο σχολικό περιβάλλον.

Αρχικά, ο σχεδιασμός της έρευνας δημιουργείται σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα, που έχουν τεθεί και σκοπό έχει τον εντοπισμό του φαινομένου της λεκτικής βίας και των διαστάσεων της. Έπειτα, συλλέγονται τα δεδομένα και μελετώνται, αφού η δειγματοληπτική θεωρία στόχο έχει την αναζήτηση περιπτώσεων, που θα παρέχει στον ερευνητή, είτε καινούργιες θεωρητικές κατηγορίες, είτε θα του ενισχύσει τις ήδη διαμορφωμένες (Coyne, 1997; Τσιώλης, 2014. Willing, 2008). Η δειγματοληπτική διαδικασία ολοκληρώνεται, όταν πλέον δεν προκύπτουν νέες πληροφορίες, που θα άλλαζαν τα μέχρι πρότινος ερευνητικά στοιχεία, που έχουν συλλεχθεί και δεν παρέχουν κάτι νέο στη διαμόρφωση της θεωρίας, τότε η έρευνα έχει καταλήξει στο σημείο του κορεσμού (Τσιώλης, 2014. Willing, 2008).

Χαρακτηριστικά του Δείγματος:

Στο δείγμα της παρούσας έρευνας συμπεριλήφθηκαν 14 κορίτσια τρίτης λυκείου. Τα 7 κορίτσια από Ηράκλειο και τα άλλα 7 από Λεμεσό. Οι ερωτώμενες ήταν στην ίδια ηλικιακή ομάδα. Τα τέσσερα κορίτσια είναι από διαζευγμένους γονείς ενώ τα υπόλοιπα κορίτσια μένουν μαζί και με τους δύο γονείς. Μόνο οι δύο μαθήτριες από τις δεκατέσσερις δεν έχουν αδέρφια. Όλες οι ερωτώμενες έχουν φίλες/φίλους στο σχολείο. Όσον αφορά την ερώτηση σχετικά με το αν ακολουθούν κάποια εξωσχολική δραστηριότητα οι πέντε κοπέλες ανέφερα ότι δεν ακολουθούν και πηγαίνουν μόνο φροντιστήρια, ενώ οι άλλες εννέα ακολουθούν η κάθε μια την δικιά της δραστηριότητα, το δικό της χόμπι. Στο σχολείο μόνο δύο μαθήτριες δεν συμμετέχουν σε κάποια δραστηριότητα. (Αλλά λόγω covid19 μειώθηκαν οι δραστηριότητες)

Όσον αφορά τις στάσεις και τις αντιλήψεις των μαθητριών σχετικά με την λεκτική βία, οι ερωτώμενες έδωσαν κοινή απάντηση, καθώς εξέφρασαν έντονα την αρνητική τους στάση απέναντι στο φαινόμενο. Επιπρόσθετα, δεκατρία κορίτσια στην ερώτηση αν έχουν υπάρξει συμβάντα λεκτικής βίας στο σχολείο τους απάντησαν ότι είχαν υπάρξει ενώ ένα κορίτσι είχε αναφέρει ότι δεν έχει συμβεί κάποιο περιστατικό στο λύκειο. Οι εννέα ερωτώμενες είχαν ασκήσει λεκτική βία σε κάποιο συμμαθητή τους, είτε στο παρελθόν είτε τώρα, άθελα τους ή είτε για πλάκα. Ενώ οι πέντε ερωτώμενες δεν είχαν ασκήσει ποτέ βία. Όλες οι μαθήτριες έχουν κάποια συμμαθήτρια τους που έχει υπάρξει θύμα εκφοβισμού.

Μετά το πέρας των συνεντεύξεων, ακολούθησε η επεξεργασία του υλικού, με τη μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Το πρώτο βήμα έγινε με την αποτύπωση γενικών εννοιολογικών κατηγοριών, οι οποίες αντιστοιχούν σε φαινόμενα, γεγονότα ή περιστατικά. Ακολούθησε ο έλεγχος άλλων περιπτώσεων για ενδεχόμενες ομοιότητες, προκειμένου να ενταχθούν στις ίδιες κατηγορίες ή να αποτελέσουν την αφετηρία μιας νέας κατηγορίας. Σε κάποιες περιπτώσεις δε, υπήρξε υλικό από συγκεκριμένες ερωτώμενες που αποτέλεσε μία ξεχωριστή, μοναδική κατηγορία, καθώς δεν ήταν δυνατό να ενταχθεί σε κάποια από τις ήδη υπάρχουσες.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων που συμμετέχουν στο δείγμα μας. Για λόγους διακριτικότητας, τα ονόματα που αποδίδονται στις ερωτώμενες είναι τυχαία και δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

- Η « Αφροδίτη» είναι από οικογένεια με διαζευγμένους γονείς, είναι ενάντια στην σχολική βία, δεν έχει δεχθεί κάποιο συμβάν λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου και ήταν απλώς θεατής και δεν έχει ασκήσει βία ενάντια σε κάποιο συμμαθητή της.
- Η « Γαλάτεια» μένει και με τους δύο γονείς, δεν έχει βιώσει κάποιο περιστατικό εκφοβισμού εις βάρος της, υπήρξε θεατής σε περιστατικά λεκτικής βίας στο χώρο του και είχε μετανιώσει γιαυτό, δεν έχει ασκήσει βία σε κάποιο συμμαθητή της.
- Η «Βερόνικα» είναι από οικογένεια με διαζευγμένους γονείς, έχει ασκήσει λεκτική βία εν αγνοία της στο παρελθόν, θεωρώντας ότι ήταν αστείο ,αλλά δεν θα το επαναλάμβανε.
- Η «Ιοκάστη» διαμένει και με τους δύο γονείς της, θεωρεί ότι δεν είναι σωστό να βιώσει κανείς σχολική βία , όταν προκλήθηκε ένα συμβάν προσπάθησε να βοηθήσει το θύμα. Δεν έχει δεχτεί ούτε ασκήσει ποτέ βία σε κάποιο συμμαθητή της.
- Η «Μυριάνθη» μένει μαζί με τους γονείς της, δεν συμφωνεί με την σχολική βία, δεν έχει δεχτεί ούτε ασκήσει ποτέ βία σε κάποιο συμμαθητή της.
- Η «Περσεφόνη» διαμένει με τους γονείς της, έχει προτιμήσει να μην πάει σχολείο λόγω του ότι είχε προηγηθεί κάποιο περιστατικό εκφοβισμού σε βάρος της αλλά με τα σωστά άτομα στο πλάι της κατάφερε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Έχει ασκήσει βία σε μία συμμαθήτριά της αλλά δεν θα το ξανάκανε αφού είχε αισθανθεί ένα πολύ άσχημο συναίσθημα και ήταν και πιο μικρή σε ηλικία
- Η « Σαλώμη» μένει και με τους δύο γονείς. Δεν έχει ασκήσει βία σε κάποιο συμμαθητή της επειδή δεν θα ήθελε να της το έκανε κάποιος,
- Η «Άλκηστις» ζει μόνο με την μαμά της και δεν έχει αδέρφια, έχει υπάρξει και θύμα και θύτης όμως δε θα επαναλάμβανε αν της δινόταν η ευκαιρία.
- Η «Αλκημήνη» διαμένει και με τους δύο γονείς και έχει μια υιοθετημένη αδελφή, έχει περάσει από εκφοβισμό σε μικρότερη ηλικία και έχει ασκήσει και η ίδια λεκτική βία.
- Η «Άρτεμις» μένει και με τους δύο γονείς, έχει ασκήσει βία ενάντια σε κάποιο συμμαθητή της.

- Η «Ηλέκτρα» μένει μαζί με τους γονείς της, έχει ασκήσει βία σε κάποιο συμμαθητή της αλλά προσπάθησε να εξηγήσει στο άτομο ότι το έκανε για πλάκα.
- Η «Ισμήνη» διαμένει μόνη της με τον πατέρα της, κάνει πλάκες αλλά μερικές φορές παρεξηγείτε το χιούμορ της.
- Η «Πολύμνια» ζει και με τους δύο γονείς, είναι κατά του εκφοβισμού, όμως έχει υπάρξει και θύτης και θύμα.
- Η «Νέμεσις» διαμένει και με τους δύο γονείς, δεν έχουν υπάρξει στο σχολείο της θέματα που αφορούν την βία, Σε μικρότερη ηλικία έχει ασκήσει λεκτική βία κατ'Αλάθος.

Τρόπος Προσέγγισης των Μαθητριών:

Το πρώτο βήμα πριν αρχίσουμε τις συνεντεύξεις που αφορούν τους τρόπους προσέγγισης των μαθητριών είναι να ενημερώσουμε τους άμεσα εμπλεκόμενους ότι είμαστε φοιτήτριες της Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου και κάνουμε την πτυχιακή μας εργασία με θέμα «Στάσεις κι Αντιλήψεις των Νέων Κοριτσιών για το φαινόμενο της Λεκτικής Βίας κατά των Κοριτσιών στο Σχολικό Περιβάλλον σε Κρήτη και Κύπρο», που σκοπό έχει την ολοκλήρωση της σπουδής μας. Επιπλέον, θα τους εξηγήσουμε ότι μέσα από τις συνεντεύξεις που θα μας δώσουν θα βγάλουμε κάποια αποτελέσματα με τα οποία θα προβούμε σε μια σύγκριση μεταξύ Κρήτης και Κύπρου. Τέλος, θα τους τονίσουμε ότι οι συνεντεύξεις θα είναι ανώνυμες και ότι θα τηρούμε το κώδικα Δεοντολογίας.

Αρχικά ένας τρόπος προσέγγισης είναι να τηλεφωνήσουμε σε ένα λύκειο, όπου θα μιλήσουμε με τον διευθυντή του σχολείου και θα του ζητήσουμε άδεια για να μας φέρει σε επαφή με κάποιες μαθήτριες με τις οποίες θα κάνουμε τις συνεντεύξεις. Θα του ζητήσουμε να μας δώσει τα τηλέφωνα κάποιων γονέων όπου θα τους καλέσουμε και θα ζητήσουμε την άδεια τους. Ένας άλλος τρόπος, είναι από ιδιωτικά φροντιστήρια, όπου θα παρακαλέσουμε τον ιδιοκτήτη να μας φέρει σε επαφή με γονείς οι οποίοι ενδιαφέρονται και δίνουν την συγκατάθεση τους να συμμετέχουν στη συνέντευξη τα παιδιά τους. Κλείνοντας, ένας άλλος τρόπος προσέγγισης, μπορεί να είναι από ένα άτομο του στενού μας περιβάλλοντος που βρίσκεται στην τρίτη λυκείου του οποίου

μπορούμε να του ζητήσουμε να μας γνωρίσει συμμαθήτριες του για να φέρουμε σε πέρας το ερευνητικό μας μέρος.

Δυστυχώς, με την κατάσταση που επικρατεί (με τον κορονοϊό) θα είναι κάπως διαφορετικός και καινούργιος ο τρόπος προσέγγισης αφού είναι δύσκολο στο να βρεθούμε από κοντά. Αρχικά θα μπορούσαμε μέσω Skype ή μέσω Facebook ή μέσω Viber να κάνουμε μια κλήση μέσω κάμερας με τα κορίτσια και έτσι να κάνουμε τις συνεντεύξεις. Όμως μπορεί κάποια παιδιά να μην θέλουν να φαίνονται στην κάμερα ή οι γονείς να μην το επιτρέπουν έτσι μπορούμε να μιλήσουμε με κλειστή την κάμερα. Ένας άλλος τρόπος είναι αν δέχονται και οι ερωτώμενοι μας να βρεθούμε στέλνοντας ένα μήνυμα και να βρεθούμε με την χρήση μάσκας και έτσι θα μπορούμε να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη συνέντευξη.

Κεφάλαιο: 5° «Η νοοτροπία των μαθητριών για τη λεκτική βία & οι τρόποι αντιμετώπισης της στο σχολικό περιβάλλον.»

5.1 Στάσεις και αντιλήψεις των μαθητριών τρίτης λυκείου για τη λεκτική βία.

Σε αυτό το κεφάλαιο ανακαλύπτουμε τις απόψεις των μαθητριών για τη λεκτική βία κατά πόσο τη θεωρούν υπαρκτή, εκφράζουν την γνώμη τους για το φαινόμενο και περιγράφουν την ιδανική στάση απέναντι σε περιστατικά λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου. Οι ερωτώμενες έδωσαν κοινή απάντηση, πως παρατηρείται το φαινόμενο της λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου τους, καθώς εξέφρασαν έντονα την αρνητική τους στάση απέναντι στο φαινόμενο αυτό και στήριξαν την άποψη τους, πως η λεκτική βία θα έπρεπε να πάψει να μας απασχολεί εν έτη 2021. Συγκεκριμένα, η Ηλέκτρα τόνισε, πως *«δεν πρέπει να υπάρχουν τέτοιες συμπεριφορές και δεν πρέπει να κάνουμε ότι δε μας αρέσει να μας κάνουν»*, η Αλκμήνη, επίσης, απόρησε, πως γίνεται ένα άτομο να έχει βίαιη συμπεριφορά απέναντι σε κάποιο άλλο εξαιτίας π.χ. ενός χαρακτηριστικού της εξωτερικής του εμφάνισης, αλλά και η Ιοκάστη ανέφερε τη πιθανή δημιουργία ψυχολογικών προβλημάτων στα θύματα της σχολικής βίας.

Παράλληλα, τα κορίτσια παρουσιάζουν ως ιδανική στάση απέναντι στη λεκτική βία κατά κύριο λόγο την αντίδραση τους σε αυτή. Η Ισμήνη εξηγεί λέγοντας: πως κορίτσια που ήταν πιο ήσυχα και συγκρατημένα από μένα έχουν δεχτεί λεκτική βία στο σχολείο, αλλά εγώ δεν αφήνω κανένα να μου πει κάτι, θα του τη πω και θα το μετανιώσει. Η Αθηνά αναφέρει πως αδυνατεί να δεχτεί τη λεκτική βία όταν γίνεται μπροστά της σε άλλα άτομα, ακόμα κι αν είναι κάτι μικρό αντιδρά, ενώ η Πολύμνια υποστηρίζει πως το σχολείο θα έπρεπε να λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να αποτρέπονται τέτοιες συμπεριφορές.

Κοινό, λοιπόν χαρακτηριστικό των αντιλήψεων των κοριτσιών, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους αποτελεί η αποστροφή τους στη λεκτική βία, η αδυναμία κατανόησης της ύπαρξής της, καθώς και η ανάγκη για άμεση αντίδραση του κάθε παιδιού σε αυτή.

5.2 Αντιμετώπιση της λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον

Η συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζει τα συμβάντα λεκτικής βίας στους χώρους του σχολείου, τον ρόλο των κοριτσιών στο συμβάν, αν ήταν το θύμα, θύτης ή θεατής και ποια ήταν η αντίδραση τους. Επίσης, μέσα από τις συνεντεύξεις φαίνεται αν ήταν παρόν το προσωπικό του σχολείου κι αν υπήρξε αντίδραση εκ μέρους του. Τέλος σ' αυτή την ενότητα τα κορίτσια παρουσιάζουν τη γνώμη των γονέων τους για την λεκτική βία.

Αρχικά σε όλα τα κορίτσια έχουν υπάρξει συμβάντα λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου είτε εις βάρος τους είτε στους συμμαθητές τους. Τις περισσότερες φορές η αφορμή για τα συμβάντα λεκτικής βίας είναι η εξωτερική εμφάνιση. Για παράδειγμα η Ιοκάστη ανέφερε *«μα πέταξε της την μπάλα στη μούρη μπας και φτιάξει λίγο»*.

Επιπρόσθετα παρατηρούμαι ότι η αφορμή για τα συμβάντα λεκτικής βίας είναι καταγωγή, τα φυλετικά χαρακτηριστικά, το θρήσκευμα. Όπως για παράδειγμα ανέφερε η Σαλώμη *«Του έλεγαν ένα παρατσούκλι για αστείο αλλά ήταν προσβολή προς το όνομα του και αυτό δεν του άρεσε, επειδή ήταν από άλλη χώρα ήταν λίγο περίεργο και τον κοροϊδεύαν γι' αυτόν το λόγο.»* Επίσης, η Γαλάτεια μας μίλησε για μια συμμαθήτριά της από την Συρία όπου *«ήταν στα αρχικά στάδια που μάθαινε ελληνικά και ήταν περισσότερο το bullying εις βάρος της λόγω του τρόπου που μιλούσε, οι λέξεις που έλεγε δεν ήταν καθαρές»*.

Επιπλέον η αφορμή μπορεί να είναι λόγω κάποιων μαθησιακών δυσκολιών ή λόγω κάποιων «παρατσουκλιών» που χρησιμοποιούν οι μαθητές για κάποια άτομα για πλάκα. Επίσης κάποιες φορές η αφορμή μπορεί να είναι η διαφορά ηλικίας ανάμεσα στους μαθητές όπως αναφέρει η Βερόνικα *«οι μεγαλύτερες τάξεις προσπαθούν να δείξουν την δύναμη τους και χρησιμοποιούν το 'εγώ' στις μικρότερες τάξεις και φαίνεται ότι υπάρχει λεκτική και σωματική βία»*. Η Περσεφόνη αναφέρει ότι *«αυτό γίνεται όταν πρωτοέρχονται στο σχολείο αφού υπάρχει αυτή η διαφορά ηλικίας που θεωρούν ότι μπορούν να κατακτήσουν το σχολείο και έτσι οι πιο μεγάλοι ασκούν λεκτική βία Σε κάποιες περιπτώσεις παρουσιάζετε λεκτική βία ανάμεσα σε καθηγητές και σε μαθήτριες, για παράδειγμα μπορεί να τους μιλάνε «άσχημα» προσπαθώντας να τις μειώσουν. Η Αλκμήνη τονίζει «Γενικά ναι έχουν υπάρξει καθηγητές που έχουν μιλήσει*

άσχημα και σε άλλα άτομα και σε εμένα την ίδια κι έχουν προσπαθήσει ουσιαστικά να με στους πιο μικρούς».

Σε κάποιες περιπτώσεις παρουσιάζετε λεκτική βία ανάμεσα σε καθηγητές και σε μαθήτριες, για παράδειγμα μπορεί να τους μιλάνε «άσχημα» προσπαθώντας να τις μειώσουν. Η Αλκμήνη τονίζει *«Γενικά ναι έχουν υπάρξει καθηγητές που έχουν μιλήσει άσχημα και σε άλλα άτομα και σε εμένα την ίδια κι έχουν προσπαθήσει ουσιαστικά να με ξευτελίσουν μπροστά στους υπόλοιπους μαθητές»*, η Περσεφόνη αναφέρει *«μια περίπτωση που ήμασταν θύματα περισσότερο τα κορίτσια λόγω του ότι είχαμε ένα πρόβλημα με ένα καθηγητή και ήταν περισσότερο προς τα κορίτσια...»*

Επιπρόσθετα η αφορμή μπορεί να είναι λόγω κάποιου νοητικού προβλήματος και γι' αυτό το λόγο το απομονώνουν και το κοροϊδεύουν όπως αναφέρει η Αθηνά *«ήμουν πρώτη λυκείου και ήταν ένα παιδάκι, που είχε ουσιαστικά κάποιο νοητικό πρόβλημα και τον ήξερα από το γυμνάσιο, εκείνος πήγαινε τρίτη λυκείου και τον κοροϊδεύαν»*.

Σε κάποιες περιπτώσεις τα κορίτσια υποστηρίζουν ότι δεν έχουν υπάρξει συμβάντα λεκτικής βίας στο σχολείο τους απλά όταν κάποιος κάνει κάποιο λάθος οι άλλοι γελάνε για την πλάκα ή μπορεί να σχολιάσουν και να πειράζουν ο ένας τον άλλον.

Σε αντίθεση, υπάρχουν και μεμονωμένα περιστατικά λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου. Για παράδειγμα, η αφορμή ήταν όταν ένα κορίτσι είχε μείνει στη ίδια τάξη δύο φορές όπως ανέφερε η Ιοκάστη *«Απλά επειδή η μια κοπέλα ήταν πιο μεγάλη από εμάς λόγω του ότι έχασε τάξη (είχε μείνει στην ίδια τάξη δύο φορές), κοροϊδευε και έκανε πράγματα που δεν ήταν σωστά.»* Καθώς και σε μια άλλη περίπτωση η αφορμή ήταν λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός μαθητή όπως ανέφερε η Πολύμνια *«κι ένα άλλο περιστατικό, που αφορά ένα παιδί, που ήταν στο τμήμα μου, εξαιτίας της σεξουαλικής του ταυτότητας...»*.

Μέσα από τις συνεντεύξεις παρουσιάζονται διάφορες απόψεις σχετικά με το ρόλο των κοριτσιών σε κάθε περιστατικό, το πώς αντέδρασαν και αν ήταν το θύμα ή θύτης ή απλώς θεατής.

Σε κάποια περιστατικά όπου κάποια κορίτσια δεν είχαν δεχθεί βία εις βάρος τους ήταν απλώς θεατής, είχαν αισθανθεί άσχημα αλλά δεν αντέδρασαν. Για παράδειγμα η Γαλάτεια *«Ένιωσα περισσότερο λύπη για το θύμα, θυμό για τον θύτη»*.

Κάποια κορίτσια είχαν μιλήσει με το θύμα και προσπάθησαν να το βοηθήσουν καθώς απευθυνθήκαν στο σύμβουλο του σχολείου και στους καθηγητές τους. Η Σαλώμη ανέφερε ότι: *«Δεν μου άρεσε αυτό που έγινε και γι' αυτό πήρα θέση στο συμβάν επειδή είχα μπει κάπως στη θέση του συμμαθητή μου επειδή είναι σε μια ξένη χώρα για εκείνον ουσιαστικά και δεν είναι ωραίο να κοροϊδεύεις τον άλλο για το όνομα του γιατί δεν θα μου άρεσε να μου το έκαναν εμένα, άσχετα αν στους άλλους ήταν αστείο, δεν ήταν αστείο.»*

Αλλά κορίτσια είχαν μιλήσει και στο θύτη και προσπάθησαν να το συμβουλέψουν όπως για παράδειγμα η Μυριάνθη *« Αν ο θύτης ήταν φίλος μου μετά από το συμβάν προσπαθούσα να του μιλήσω να πω την γνώμη μου χωρίς να την επιβάλω όμως μέχρι εκεί.»*.

Επιπρόσθετα, υπήρξαν κορίτσια που ήταν το θύμα και είχε ασκηθεί λεκτική βία εις βάρος τους, είχαν επιλέξει να μην πάνε την επόμενη μέρα σχολείο. Για παράδειγμα η Αθηνά ανέφερε ότι: *«Όταν το είχα βιώσει αυτό, σίγουρα νιώθεις μόνος, αφού κανείς δε σου μιλάει. Γενικά, ο κόσμος είναι πολύ κακός και θα σε κρίνει για το οτιδήποτε έχει ακουστεί για σένα, αντιδράει πολύ άσχημα. Άλλαξα σχολείο, παρέες, καταστάσεις, ώστε να πάω κάπου αλλού που δεν με ξέρουν τόσο πολύ»*.

Κάποια κορίτσια είχαν μιλήσει με τις φίλες τους, με τους γονείς του και μετά με τους καθηγητές τους όπου είχαν λάβει μέρος σε αυτή την κατάσταση όπως για παράδειγμα η Περσεφόνη. *«Είχα τις δύο φίλες μου που από αυτές άρχισε αυτός ο φόβος και το είχαμε συζητήσει και με αυτές τις δύο κάναμε τις συνεντεύξεις και τα ραντεβού με την σύμβουλο, είχαμε στήριξη από παντού.»*

Αλλά είχε περιπτώσεις που είχαν μιλήσει στους καθηγητές και στον διευθυντή τους και είχαν μια στάση απαθείς και δεν αντέδρασαν καθώς και είχε περιπτώσεις που δεν πίστευαν τις μαθήτριες όπως για παράδειγμα με την Αλκμήνη. *«Τότε είχε έρθει και η μαμά στο σχολείο και έγινε συζήτηση και τέτοια και δεν έγινε τίποτα και αυτό που μας είπε ο διευθυντής ήταν « εγώ τον ξέρω αυτό τον άνθρωπο, είναι οικογενειάρχης, είναι πολύ καλός άνθρωπος, έχει δύο παιδιά, έχει τη γυναίκα του, δε θα έκανε ποτέ κάτι τέτοιο*

με κακή πρόθεση. Μάλιστα, μετά που έγινε αυτό του μίλησα του καθηγητή και του είπα πως «θα μπορούσα έστω να έχω μια συν γνώμη μετά από αυτό, με χτυπήσατε» και ήμασταν στον διάδρομο, στο διάλλειμα και μου λέει «γιατί σου έκανα κάτι; Εγώ για πλάκα το έκανα, σε ακούμπησα μόνο». Οπότε όταν έχει γίνει όλο αυτό δεν πας να αναφέρεις πως ο άλλος είπε κάτι προσβλητικό.

Τα περισσότερα κορίτσια όμως έχουν ασκήσει στο παρελθόν και αυτά λεκτική βία είτε άθελα τους είτε για πλάκα. Απλά μεγαλώνοντας και μαθαίνοντας για την σχολική βία είχαν αρχίσει να καταλαβαίνουν και να μπαίνουν στην θέση των άλλων παιδιών και έτσι δεν ήθελαν να επαναλάβουν το λάθος τους. Είτε επειδή μερικές φορές μπορεί να είχε συμβεί και σε αυτές λεκτική βία ή είτε σε κάποιο φίλο τους στο σχολείο. Για παράδειγμα η Περσεφόνη ανέφερε: «Ναι έχω ασκήσει και εγώ βία σε συμμαθήτριά μου για την εξωτερική εμφάνιση της και για τον τρόπο που μιλούσε και συμπεριφερόταν. Την κοροϊδεύαμε γενικότερα όλοι μας» αλλά επίσης ανέφερε ότι «Πιστεύω πως ήταν το στυλ αυτό με τις ταμπέλες, ότι ήμασταν πιο cool, ήμασταν όλοι σαν μια παρέα και αυτή ήταν ξεχωριστή άρα που το κάναμε νιώθαμε και καλά cool αλλά μετά που το είχα αντιμετωπίσει και εγώ και συνειδητοποίησα τι κάναμε, ένιωθα εγώ πάρα πολύ άσχημα και πήγα και ζήτησα συν γνώμη στη συγκεκριμένη κοπέλα..».

Ενώ σε αντίθεση η Αλκμήνη ανέφερε ότι είχε ασκήσει βία πρόσφατα «Ναι, πρόσφατα κιόλας, από τα διαδικτυακά μαθήματα κιόλας. Έγραψα κάτι στη συνομιλία και το παιδί το πήρε αλλιώς και θίχτηκε και άρχισε να μου λέει πάρα πολύ άσχημα πράγματα στη συνομιλία και να θίγει την αξιοπρέπεια μου και το τρόπο που με μεγάλωσαν οι γονείς μου κι αν ήμασταν κοντά θα μπορούσα να του εξηγήσω και να το αποφεύγαμε όλο αυτό, που δεν είπα κάτι λάθος απλά ίσως να ακούστηκε ειρωνικό αυτό, που είχα πει.».

Το εκπαιδευτικό προσωπικό που όπως αναφερθήκαμε πιο πάνω κάποιοι είχαν πιο απαθές στάση απέναντι στα συμβάντα λεκτικής βίας και κάποιοι ήταν εκεί και προσπαθούσαν να βοηθήσουν την κατάσταση και να σταματήσουν την συνέχιση ενός τέτοιου περιστατικού. Η Ισμήνη ανέφερε: «Εξαρτάται από τον καθηγητή, κάποιοι καθηγητές είναι λίγο πιο αδιάφοροι και κάποιοι είναι πιο σοβαροί». Επίσης η Νέμεσης ανέφερε ότι «Ναι, κάποιοι παίρνουν θέση και υποστηρίζουν, πως είμαστε όλοι μια τάξη, δεν χρειάζεται να γελάμε με κάτι, που είπε ο άλλος και πως όλοι κάνουμε λάθη».

Με βάση αυτά που μας ανέφεραν τα κορίτσια φαίνεται ότι οι γονείς τους είναι κατά της λεκτικής βίας και οι περισσότεροι γονείς μαθαίνουν στα παιδιά τους τι είναι βία. Για παράδειγμα η Περσεφόνη ανέφερε ότι: *«Οι γονείς μου είναι εναντίον αυτού του φαινομένου πάρα πολύ γιατί και εμείς που ήμασταν μικροί πάντα μας έλεγαν και μας μάθαιναν πως όταν βλέπουμε κάτι που εμείς θεωρούμε ότι είναι περίεργο δεν το σχολιάζουμε, δεν πληγώνουμε τον άλλο, προσπαθούμε να τον σεβαστούμε.»*. Καθώς και η Αθηνά είχε αναφέρει ότι: *«Μου έχουν μιλήσει από μικρή, μου έλεγαν ότι δεν πρέπει να μιλάω άσχημα σε άλλα παιδιά, αλλά να μιλάω όμορφα. Αλλά και σε μένα αν μιλήσει κάποιος άσχημος να το πω, είτε σε εκείνους, είτε σε κάποιο καθηγητή.»* Επιπρόσθετα κάποιοι από τους γονείς που ήταν το παιδί τους θύμα, πήραν το λόγο και πήγαν στο σχολείο για να βρουν μια λύση ή και να τιμωρηθεί ο θύτης.

Μέσα από αυτή την ενότητα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αντιμετώπιση της σχολικής βίας και η κατανόηση της για το κάθε άτομο είναι διαφορετικό. Επιπρόσθετα σε όλα τα κορίτσια έχουν υπάρξει συμβάντα λεκτικής βίας καθώς και έχουν ασκήσει στο παρελθόν και αυτά λεκτική βία είτε άθελα τους είτε για πλάκα. Καθώς όπως αναφέραμε και πιο πάνω το κάθε εκπαιδευτικό προσωπικό λειτουργεί διαφορετικά, κάποιοι είναι απαθές και κάποιοι στηρίζουν και εξηγούν στα παιδιά.

Κεφάλαιο 6^ο: «Συναισθηματικές επιπτώσεις των κοριτσιών σε συμβάντα λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον.»

Σύμφωνα με τον Evans (2010) κύριος σκοπός της λεκτικής βίας αποτελεί η πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων καθώς και η δημιουργία χαμηλής αυτοεκτίμησης του θύματος. Παράλληλα αξιοσημείωτο θεωρείται πως παρότι η λεκτική βία δεν αφήνει σημάδια στο πέρασμα της μπορεί να προκαλέσει τόσα προβλήματα στην υγεία του ατόμου όσα και η σωματική, ενώ το άτομο με το πέρασμα του χρόνου μπορεί να υποκύψει σε οποιαδήποτε ασθένεια, η οποία σχετίζεται με το άγχος.(Bancroft, 2003). Σε αυτό το κεφάλαιο θα μάθουμε τις συναισθηματικές επιπτώσεις των κοριτσιών στα διάφορα συμβάντα λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου, έχοντας είτε το ρόλο του θεατή, είτε του θύματος είτε του θύτη. Τα δεκατέσσερα κορίτσια από κοινού έδωσαν την ίδια απάντηση στο συναισθήμα τους ως θεατές σε συμβάντα λεκτικής βίας, που ήταν αμηχανία και στεναχώρια, όπως είναι φυσικό, ως θεατές για το θύμα και θυμό για το θύτη για τα συναισθήματα που προκαλούσε στα θύματα του.

Πολλές μαθήτριες ανέφεραν πως αντιδρούσαν και ζητούσαν από τους θύτες να σταματήσουν τη βίαιη συμπεριφορά απέναντι στους συμμαθητές τους. Γίνεται αντιληπτό εδώ, πως η χρήση της βίας σκοπό έχει τον έλεγχο ενός άλλου ατόμου μέσω του εκφοβισμού, την απειλή ή της χρήσης βίας (Faculty & Staff Assistance Office). Όπως εξηγεί και η Περσεφόνη: *«Είχα εκνευριστεί πάρα πολύ γιατί ένιωθα τον φόβο από τις συμμαθήτριες μου».*

Επίσης, χαρακτηριστικό στοιχείο της λεκτικής βίας, που παρατηρείται στη παρακάτω συμπεριφορά είναι πως ο θύτης χρειάζεται το αίσθημα της κυριαρχίας καθώς και την αδυναμία του θύματος του, χωρίς κάποιον να του εναντιώνεται και να εμποδίζει το αίσθημα υπεροχής, που έχει τόσο ανάγκη (Bancroft, 2003). Ως θεατής η Αλκμήνη μας αναφέρει: *«Κάθε φορά τους φώναζα και τους μιλούσα κι εγώ με άσχημο τρόπο, γιατί νεύριαζα, χωρίς αποτέλεσμα, κορόιδευαν και μένα μετά».*

Ενώ η Νέμεσις εξέφρασε τη «προδοσία» που ένιωσε από τους ίδιους τους καθηγητές που πρόσβαλαν το συμμαθητή της για τη σεξουαλική του ταυτότητα, αντί να κατακρίνουν τέτοιες συμπεριφορές, δίνοντας με αυτή τους τη θέση ένα καλύτερο

παράδειγμα στους μαθητές τους. Καθότι μόνο αρνητικές συνέπειες μπορεί να προκαλέσει η συναισθηματική κακοποίηση από εκπαιδευτικό στην ζωή των παιδιών, που παρόμοιες μπορούμε να δούμε στην οικογενειακή κακοποίηση (McEachern, Alueder & Kenny, 2008).

Στο ρόλο του θύματος τα κορίτσια αναφέρουν το αίσθημα φόβου και την απορία που τους προκλήθηκε. Αναρωτιούνται, γιατί οι συμμαθητές τους, να τους ασκούν λεκτική ή ακόμα και σωματική βία, όπως αναφέρει η Ισμήνη, η οποία δύσκολα θα επιτρέψει σε κάποιον να της μιλήσει άσχημα. Αλλά παρ' όλα αυτά δεν αντέδρασε στο γιουχάισμα, που της έκανε ολόκληρο το σχολείο όταν είπε τη γνώμη της για τις αμέτρητες καταλήψεις του σχολείου της, αλλά απόρησε: «Γιατί τόσο μίσος;». Τέτοιες συμπεριφορές, όπως αυτή φανερώνουν χαρακτηριστικά των εφήβων κοινά και στα δύο φύλα, όπως είναι η εχθρική στάση και ανάγκη για διαμαρτυρία.

Η Πολύμνια εξέφρασε την απορία της για την επίθεση, που δέχτηκε, ενώ αναρωτήθηκε, μήπως εκείνη έφταιξε για τη πρόκληση της συμπεριφοράς αυτής, προκαλώντας με αυτό το τρόπο τύψεις στον εαυτό της. Αντίδραση, που φανερώνει έλλειψη αυτοπεποίθησης και σιγουριάς προς τον εαυτό της, κοινό χαρακτηριστικό των κοριτσιών στην εφηβεία.

Από την άλλη πλευρά, η Περσεφόνη ομολογεί: «Είχα προτιμήσει να μην πάω σχολείο για να μη δω συγκεκριμένα άτομα μπροστά μου, είχα φοβηθεί στην αρχή αν θα ήταν το όνομα μου ανώνυμο ή όχι και πως θα ακουστεί ότι εγώ έκανα τα προβλήματα και πως θα έρθουν εναντίον μου αλλά ευτυχώς δεν έγινε αυτό αρά δεν έλειπα πολλές μέρες από το σχολείο, παράλληλα αγχωνόμουν πολύ μήπως το θέμα δεν αντιμετωπιστεί σωστά από το σχολείο και αντιστραφεί ο ρόλος του θύτη με του θύματος, πράγμα που φυσικά δεν έγινε». Στο σχολείο τάχθηκε με τη πλευρά των κοριτσιών, που είχαν δίκιο και όχι με την εξουσία και τη λάθος παρ' όλα αυτά συμπεριφορά του καθηγητή.

Παράλληλα η Αλκμήνη εξιστορεί: «ήταν μια κοπέλα στο σχολείο, που ήμασταν φίλες από το δημοτικό και μια μέρα μαλώσαμε και είδα μια συμπεριφορά κι όχι μόνο από εκείνη κι από όλη τη τάξη μου κι από τα αγόρια κυρίως, έβγαζαν φήμες, ότι έπαιρνα ψυχοφάρμακα. Επειδή μου έβαζαν τρικλοποδιές, δεν καθόταν κανείς μαζί μου, με έσπρωχναν, έλεγαν σε όλους ότι παίρνω ψυχοφάρμακα», έχοντας ως αποτέλεσμα η Αλκμήνη να μην έχει καμία φίλη, όλοι την απέφευγαν και κατέληξε να κλαίει για τρεις μήνες στις τουαλέτες και να τηλεφωνεί στη μητέρα της και να της ζητάει να τη

σταματήσει από το σχολείο. Παραπάνω γίνεται αντιληπτή η κατάχρηση βίας, ψυχολογική και σωματική, που έχει ως αποτέλεσμα την απομόνωση του θύματος από όλους και τον εκφοβισμό του (Faculty & Staff Assistance Office).

Αξιοσημείωτο θεωρείται το γεγονός, ότι τα περισσότερα κορίτσια ανέφεραν πως αφορμή λεκτική βίας αποτελεί τις περισσότερες φορές κάποιο χαρακτηριστικό της εμφάνισης του παιδιού. Δεδομένου ότι το κοινωνικό και το φυσικό σώμα κάθε ατόμου κατέχει σημαντικό ρόλο στη περιθωριοποίηση του, κάθε ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εμφάνισης του π.χ. χρώμα, βάρος, ύψος κα.

Ως θύμα λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου η Άλκηστης αναφέρει: *«ο κόσμος είναι πολύ κακός και θα σε κρίνει για το οτιδήποτε έχει ακουστεί για σένα, αντιδράει πολύ άσχημα. Αλλαξα σχολείο, παρέες, καταστάσεις, ώστε να πάω κάπου αλλού που δεν με ξέρουν τόσο πολύ»*. Σύμφωνα με τα λεγόμενα της ακόμη και σήμερα δυσκολεύεται στη κοινωνικοποίηση, δεν δημιουργεί εύκολα καινούργιες παρέες, φοβάται και αντιμετωπίζει μεγάλη δυσκολία να εμπιστευτεί καινούργια άτομα στη ζωή της.

Σημαντική επίπτωση του σχολικού εκφοβισμού αποτελεί και η περίπτωση της Νέμεσις, η οποία δηλώνει: *«Γενικότερα φοβάμαι να εκφράσω κάποιες φορές την άποψη μου για να μη μου πουν κάτι. Όχι, δεν νιώθω τόσο ελεύθερα, να μιλήσω ελεύθερα»*. Όπως λέει η ίδια στη τάξη της όποιος δώσει λάθος απάντηση στο μάθημα ή αναφερθεί σε κάτι ανόητο σύμφωνα με τους συμμαθητές της, όλοι θα γελάσουν και θα τον κοροϊδέψουν, για αυτό το λόγο και η ίδια φοβάται να εκφράσει την άποψη της, καθώς δεν ξέρει τι αντιδράσεις θα προκαλέσει. Η στάση αυτή, όμως την έχει επηρεάσει τόσο, που και στη καθημερινότητα της φοβάται να εκφράσει τη γνώμη της, όχι μόνο στη τάξη την ώρα του μαθήματος.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των κοριτσιών δεν έχουν βρεθεί όλες στο ρόλο του θύτη, ενώ εκείνες, που βρέθηκαν, είτε το αποδίδουν σε αστεϊσμό της στιγμής, που παρεξηγήθηκε και τον οποίο μετάνιωσαν, είτε στη ανάγκη υπεροχής τους από το θύμα, είτε ακόμα σε ανάγκη συμμετοχής τους σε «ομάδα». Αναλυτικότερα, η Βερόνικα αναφέρει: *«Σαν παιδί δημοτικού πίστευα ότι ήταν για αστείο και συμμετείχα και εγώ στην λεκτική βία, ένιωθα σαν να ήμουν κάποια ‘‘σπουδαία’’. Αλλά τώρα που το ξανασκέφτομαι νιώθω τύψεις»*.

Αντίστοιχα η Περσεφόνη εξηγεί, πως όταν κορόιδευε μαζί με τους υπόλοιπους μαθητές τη συμμαθήτριά τους ένιωθε «cool», διότι ήταν όλοι μαζί κι εκείνη μόνη της.

Αργότερα όμως, που βρέθηκε σε παρόμοια θέση και συνειδητοποίησε πόσο άσχημα νιώθεις όταν είσαι στη θέση του θύματος, ένιωσε πολύ άσχημα για τη συμπεριφορά της και ζήτησε συγγνώμη από τη συμμαθήτριά της.

Η Ισμήνη συμπληρώνει: *«είμαι άνθρωπος που πειράζει πάρα πολύ και καμιά φορά, δεν καταλαβαίνουν και το χιούμορ μου άτομα. Εγώ δεν θέλω να κάνω κανέναν να πάει σπίτι του και να κλαίει ή να μην θέλει να έρθει σχολείο. Θέλω κι αυτός να μου κάνει μια πλάκα και να υπάρχει αυτό αλλά καμιά φορά στεναχωρώ κόσμο και δεν το κάνω επίτηδες. Ζητάω συγγνώμη μετά»*. Καθημερινό φαινόμενο, το συναντάμε σε όλες τις ηλικιακές ομάδες άτομα που επιδιώκουν να προκαλέσουν γέλιο στη παρέα τους να ξεπερνούν τα όρια και είτε να προσβάλουν, είτε να στεναχωρούν κάποιον από τη παρέα τους ή εκτός αυτής. Αντίστοιχο περιστατικό με αυτό, που ανέφερε η Ηλέκτρα: *«έχει συμβεί να πω κάτι που θα πείραζε κάποιον και στο δημοτικό και στο γυμνάσιο και στο λύκειο, ειδικά σε πιο μικρή ηλικία, που σαν παιδί δε σκέφτεσαι, είναι εύκολο να πληγώσεις κάποιον. Όταν το κατάλαβα θυμάμαι, προσπάθησα να εξηγήσω, ότι ήταν πλάκα και να εξηγήσω τι ακριβώς εννοούσα. Αλλά γενικά είναι πολύ εύκολο να γίνει παρεξήγηση. Ακόμα κι εμείς τώρα που μιλάμε, μπορεί να παρεξηγήσετε κάτι που θα πω»*. Βρέθηκε λοιπόν κι εκείνη στο ρόλο του θύτη άθελα της, καθώς παρεξηγήθηκαν τα λεγόμενα της, άλλο έγινε αντιληπτό κι άλλο εννοούσε.

Οι μαρτυρίες των κοριτσιών οδηγούν στο συμπέρασμα πως είτε ως θεατές, είτε ως θύματα, είτε ως θύτες λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον κατακλίστηκαν από αρνητικά κυρίως συναισθήματα. Έχουν ως αποτέλεσμα όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα να επηρεάσουν τη συμπεριφορά και τη προσωπικότητα του κάθε κοριτσιού στη ζωή του σε μικρό ή σε μεγάλο βαθμό. Αξιοσημείωτος θεωρείται ο σκοπός του σχολείου, ο οποίος είναι να αποτελεί χώρο μάθησης και κοινωνικοποίησης των παιδιών και δυστυχώς αδυνατεί να εκπληρώσει το σκοπό του όταν υπάρχει η βία στο χώρο του.

Κεφάλαιο:7ο «Ηράκλειο – Λεμεσός: Ομοιότητες & Αντιθέσεις στη λεκτική βία στο χώρο του σχολείου. Αντιδράσεις των υπόλοιπων παιδιών και των καθηγητών & επιπτώσεις στη συμπεριφορά των κοριτσιών.»

7.1 Μαθήτριες & Θύματα Λεκτικής Βίας.

Στο παρακάτω κεφάλαιο θα συγκρίνουμε τις απαντήσεις, που έδωσαν οι μαθήτριες σε Ελλάδα και Κύπρο, όσον αφορά το φαινόμενο της λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου. Θα αναφερθούμε, επίσης στις αντιδράσεις των παιδιών και των εκπαιδευτικών στο θέαμα τέτοιων περιστατικών, καθώς θα τονίσουμε πιθανές επιπτώσεις της λεκτικής κατάχρησης στη συμπεριφορά των κοριτσιών.

Όμοιο χαρακτηριστικό και στις δύο χώρες, Ελλάδα και Κύπρο αποτελεί η εφηβεία, που διανύουν τα κορίτσια της έρευνας και οι αλλαγές που φέρει. Ως τη πιο μεταβατική περίοδο στην ανάπτυξη του ανθρώπου παρομοίασε η παιδίατρος Παρδάλη (2019) την εφηβεία, αφού μέσα από διάφορες σωματικές, γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές αλλαγές ο έφηβος μεταβαίνει από τη παιδική ηλικία στην ενήλική ζωή.

Αρχικά, και στις δύο χώρες κοινή αφορμή για χλευασμό και ειρωνεία προς ένα παιδί αποτελεί η εξωτερική εμφάνιση του εκάστοτε παιδιού, όπως χαρακτηριστικά του προσώπου του, του σώματος του, του ντυσίματος του και πολλών άλλων.

Όπως αναφέρει η Γαλάτεια (Κύπρος): *«οι περισσότερες φορές η λεκτική βία ήταν για εξωτερικά χαρακτηριστικά, για φυλετικά ή για θρησκευτικούς λόγους»*, όπως και η Άρτεμις (Ελλάδα) ομολογεί: *«το πείραζαν για το χρώμα του(ήταν μαύρο), όταν κάναμε γυμναστική του έλεγαν ότι μύριζε»*. Συμπεριφορές που δηλώνουν έντονα ρατσιστικά χαρακτηριστικά και μεγάλη έλλειψη σεβασμού στο διαφορετικό. Αξιοσημείωτο είναι βέβαια και το περιστατικό, που η Νέμεσις(Ελλάδα) εξιστορεί: *«ακόμα και οι καθηγητές του μιλούσαν άσχημα, επειδή φαινόταν να έχει μια διαφορετική σεξουαλική ταυτότητα»*, ανήκουστο και ανεπίτρεπτο, που προσβάλουν ένα ανήλικο παιδί για τις επιλογές του ενήλικος άνθρωποι.

Χαρακτηριστική συμπεριφορά λεκτική βίας, που φάνηκε μόνο στις απαντήσεις των κοριτσιών από τη Λεμεσό είναι η υπεροχή που νιώθουν τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας στο χώρο του σχολείου, καθώς και τα έντονα περιστατικά σχολικής βίας προς τις μικρότερες ηλικίες.

Όπως δηλώνει η Περσεφόνη: *«όταν πρωτοέρχονται στο σχολείο αφού υπάρχει αυτή η διαφορά ηλικίας που θεωρούν ότι μπορούν να κατακτήσουν το σχολείο και έτσι οι πιο μεγάλοι ασκούν λεκτική βία στους πιο μικρούς»*, αλλά και η Βερόνικα: *«οι μεγαλύτερες τάξεις προσπαθούν να δείξουν την δύναμη τους και χρησιμοποιούν το «εγώ» στις μικρότερες τάξεις και φαίνεται ότι υπάρχει λεκτική και σωματική βία.»*, ώστε με αυτό το τρόπο να φανεί η υπεροχή και η δύναμη τους, συμπεριφορά που υποδηλώνει ανασφάλεια και φόβο, διότι με μικρότερες ηλικίες συνήθως δεν υπάρχει ισοδυναμία, όπως με τους συνομήλικους, άρα η «νίκη» είναι βέβαιη.

Παράλληλα, υπήρξαν κάποιες κοινές απαντήσεις από μαθήτριες στο Ηράκλειο, που ανέφεραν, πως υπήρξε λεκτική βία για την επίδοση μαθητριών στο μάθημα κι όχι μόνο. Όπως φαίνεται στην απάντηση της Νέμεσις, η οποία ομολογεί: *«στη τάξη μου, όταν κάποιος πει κάτι λάθος, θα αρχίσουν όλοι να γελάνε και ο άλλος προσβάλλεται.»*. Επίσης, η Πολύμνια αναφέρει: *«έτσι, όπως δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθω, να απελευθερωθώ τέλος πάντων, είχα υποστεί bullying στο κομμάτι αυτό.»* και η Ισμήνη συμπληρώνει λέγοντας: *«υπήρχαν πολλά αγόρια που μας έκραζαν, λέγοντας ότι «τώρα τι τις πάτε αυτές, να τις κατεβάσετε ομάδα(σχολικούς αγώνες στο βόλει);» και είχα ακούσει ένα σχόλιο, που είχε πει ένα αγόρι σε μια κοπέλα «μα πέταξε της την μπάλα στη μούρη μπας και φτιάξει λίγο».* Συμπεριφορές, που φανερώνουν μια διάθεση ειρωνείας και χλευασμού, ώστε να γίνουν οι θύτες το επίκεντρο.

Γενικά, παρατηρείται στην έρευνα μας, πως και στις δύο χώρες συναντάται λεκτική βία στο σχολικό χώρο. Διακρίνουμε και κορίτσια ως θύματα λεκτικής βίας αντίστοιχα και στις δύο χώρες, ενώ στο τρόπο έκφρασης της λεκτικής κατάχρησης διαπιστώνουμε διαφορές στο Ηράκλειο Κρήτης με τη Λεμεσό της Κύπρου.

7.2 Θεατές & οι Αντιδράσεις τους στη Θέαση Λεκτικής Κατάχρησης

Όπως υποστηρίζει και ο Πεχτελίδης Γ. (2009) γίνεται χρήση της βίας στο χώρο του σχολείου από τους μαθητές για προσωπικό τους κυρίως όφελος. Ως στόχο έχουν οι μαθητές την επιβολή του κύρους τους και των συμπεριφορών τους, αλλά και τη κατάκτηση των «θέλω» τους. Έτσι θεωρούν ο στόχος αυτός να πραγματοποιείται μόνο με τη χρήση βίας, την άσκηση ελέγχου κι εξουσίας. Αξιοσημείωτο θεωρείται πως σε συμβάντα βίας, είτε λεκτικής, είτε σωματικής, είτε οποιασδήποτε άλλης μορφής, δεν

υπάρχει μόνο ο ρόλος του θύματος και του θύτη, αλλά κι εκείνος του θεατή, που μπορεί να θεωρηθεί ο ρόλος του για τα θύματα σωτήριος ή καταστροφικός.

Ξεκινώντας παρατηρούμε, πως σαν θεατές οι μαθητές και στις δύο χώρες, Ελλάδα και Κύπρο, κατά κύριο λόγο επέλεξαν να μείνουν αδιάφοροι όντας παρόντες σε συμβάντα λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου, παρά να αντιδράσουν. Όπως αναφέρει η Μυριάνθη (Κύπρος): *«Τις περισσότερες φορές οι πλείστοι δεν επεμβαίνουν»*, αλλά και η Ηλέκτρα (Ελλάδα): *«Απλά άκουγαν»*. Στάση, η οποία φανερώνει, είτε άτομα ανασφαλή, φοβισμένα να αντιδράσουν και να υπερασπιστούν συμπεριφορές, που θεωρούν λανθασμένες, είτε άτομα, που αδιαφορούν για οτιδήποτε συμβαίνει γύρω τους και σκέφτονται μόνο τον εαυτό τους.

Σημαντικό στοιχείο της έρευνας αποτελεί, ότι και στις δύο χώρες υπήρξαν παιδιά στο ρόλο του θεατή, που είτε αντέδρασαν, ώστε ο θύτης να σταματήσει αυτή τη συμπεριφορά, είτε απλά βοήθησαν τα θύματα. Όπως ομολογεί η Ιοκάστη (Κύπρος): *«απλά είχαν μείνει όλοι με ανοικτό το στόμα (δεν το περιμέναν να γίνει αυτό), κάποιοι γελούσαν, κάποιοι είχαν βοηθήσει αλλά μετά τα είχαν βρει οι κοπέλες»*. Η Ηλέκτρα (Ελλάδα): *«Είτε απλά άκουγαν, είτε αντιδρούσαν όπως εγώ.»* (*«Συνήθως τους λέω να το κόψουνε και να κοιτάνε τα μούτρα τους»*), αλλά και η Ισμήνη (Ελλάδα): *«είχα ακούσει ένα σχόλιο, που είχε πει ένα αγόρι σε μια κοπέλα «μα πέταξε της την μπάλα στη μούρη μπας και φτιάξει λίγο» αλλά εκεί αμέσως αντιδράσαμε του την είπαμε και εμείς.»* (η ομάδα βόλεϊ των κοριτσιών, που ήταν παρούσα) αλλά και η Άλκηστης (Ελλάδα): *«Ήταν πιθανόν παιδιά, αλλά μόνο οι δικοί μου αντέδρασαν, δεν αντιδρούν τα άλλα παιδιά, γιατί είναι όλα μαζί και απλά το παίζουν «εγώ δεν είπα τίποτα, από αλλού το άκουσες»»*. Οι παραπάνω συμπεριφορές φανερώνουν άτομα με παιδεία, έντονο το αίσθημα του «νοιιάζεσαι» και μεγαλύτερη την ανάγκη για ηρεμία στο σχολικό περιβάλλον. Αξιοσημείωτη θεωρείται η συμπεριφορά παιδιών στο ρόλο του θεατή, που ήταν υποστηρικτικός ως προς τον θύτη, η οποία γίνεται αντιληπτή στα λεγόμενα δύο κοριτσιών συνολικά και στις δύο χώρες, που είναι η Ιοκάστη (Κύπρος), η οποία τονίζει: *«απλά είχαν μείνει όλοι με ανοικτό το στόμα (δεν το περιμέναν να γίνει αυτό), κάποιοι γελούσαν»* και η Αλκμήνη (Ελλάδα), που προσθέτει: *«είτε αδιαφορούσαν, είτε γελούσαν.»*. Εμφανείς ρατσιστικές συμπεριφορές με έντονη την επιθυμία της υπονόμησης κι άλλο των θυμάτων, καθώς εμφανέστατη είναι η ανάγκη για υπεροχή.

Όσον αφορά τη στάση των καθηγητών, που ήταν παρόντες σε συμβάντα λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου, κάποια κορίτσια από τη Κύπρο περιγράφουν μια απαθή και αδιάφορη στάση. Όπως τονίζει η Μυριάνθη: *«Τις περισσότερες φορές οι πλείστοι δεν επεμβαίνουν.»* καθώς και η Σαλώμη: *«Οι καθηγητές ήταν αδιάφοροι.»*, στάση, που δεν είναι επιτρεπτή για έναν εκπαιδευτικό. Επειδή, η συγκεκριμένη συμπεριφορά φανερώνει αδιαφορία για το ίδιο του το επάγγελμα, αφού καθήκον του αποτελεί και η κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών κι όχι μόνο η μαθησιακή. Υπάρχει βέβαια, και η μαρτυρία της Γαλάτειας (Κύπρος), που αναφέρει, πως σε ένα συμβάν λεκτικής βία μια καθηγήτρια, που ήταν παρούσα: *«μια καθηγήτρια είχε θυμώσει πάρα πολύ και μίλησε μαζί με τον θύτη και προσπάθησε να φέρει τα λόγια ουσιαστικά τα δικά του εναντίον του, να τον κάνει ουσιαστικά να νιώσει τύψεις αλλά μέχρι εκεί.»*, συμπεριφορά, που καταδεικνύει έναν άνθρωπο με έντονο το αίσθημα του δικαίου και την ανάγκη να τη μεταλαμπαδεύσει και στους μαθητές της.

Παράλληλα, κάποιες μαθήτριες από την Ελλάδα δεν ανέφεραν κάποια ουσιαστική αντίδραση από τη πλευρά των καθηγητών σε περιστατικά λεκτικής βίας. Όπως αναφέρει, η Ισμήνη: *«όχι, εκείνη τη στιγμή ο γυμναστής ήταν αλλού, δεν ξέρω που ήταν, αλλά και να ήταν δεν νομίζω να έκανε και κάτι»*, αλλά και η Άρτεμις, η οποία περιγράφει: *«δεν έδιναν πολύ σημασία, έλεγαν να μη το κοροϊδεύουμε και αυτά, αλλά δεν έκαναν ποτέ κάτι παραπάνω»*, συμπεριφορές, που φανερώνουν την επιθυμία για ηρεμία μεταξύ των μαθητών αλλά και συγχρόνως αδιαφορία.

Στις απαντήσεις, που έδωσαν τα κορίτσια από το Ηράκλειο Κρήτης και τη Λεμεσό φαίνεται η αδιαφορία μιας μερίδας μαθητών σε συμβάντα λεκτικής βίας, συγχρόνως όμως και το ενδιαφέρον μιας άλλης μερίδας. Ενώ αισθητή είναι η αδιαφορία των περισσότερων καθηγητών κυρίως στη Κύπρο στη θέαση συμβάντων λεκτικής κατάχρησης, αλλά και το ενδιαφέρον άλλων για τη δημιουργία ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών.

7.3 Επιπτώσεις της Λεκτικής Βίας στις Μαθήτριες Τρίτης Λυκείου

Σύμφωνα με το Πεχτελίδη Γ.(2009) η ανάγκη για ικανοποίηση των στόχων και των συμφερόντων των μαθητών στο σχολείο καθώς και την αύξηση του κύρους τους καθιστούν αναγκαία για εκείνους τη χρήση λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου για την επίτευξη των παραπάνω. Πρακτικές ικανές να πληγώσουν ένα παιδί και να προκαλέσουν επιπτώσεις στη κοινωνική του ζωή μετέπειτα.

Στη Λεμεσό, όπως διαπιστώσαμε από τις απαντήσεις που πήραμε από τις μαθήτριες, η πλειοψηφία των μαθητριών δεν έχει υπάρξει θύμα λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου, αλλά μόνο θεατής και ενίοτε θύτης. Επομένως, δεν έγινε αντιληπτή κάποια επίπτωση στη συμπεριφορά των κοριτσιών, εξαιτίας κάποιου περιστατικού λεκτικής κατάχρησης.

Στις συνεντεύξεις μας με τις μαθήτριες τρίτης λυκείου από το Ηράκλειο Κρήτης παρατηρούμε, πως υπήρξαν οι περισσότερες θύματα σχολικής βίας τουλάχιστον μία φορά, καθώς και κάποιες επηρεάστηκαν ως ένα βαθμό στη ζωή τους από τις εκάστοτε καταχρηστικές συμπεριφορές. Αρχικά, η «Αλκμήνη» μετά από τη λεκτική, ψυχολογική και σωματική βία, που πέρασε στο γυμνάσιο πλέον δεν μπορεί να δεχτεί οποιαδήποτε μορφή βίας γύρω της. όπως δηλώνει και η ίδια: *«κάθε φορά αν το δω αυτό και δω ότι κάτι γίνεται λάθος, και υπάρχει αδικία σίγουρα θα μιλήσω κι ας μη με αφορά καθόλου το θέμα, γιατί σαν άνθρωπος δεν μπορώ να τα συγκρατήσω καθόλου.»*. Αντίδραση, που φανερώνει ένα άτομο, που αναγνωρίζει πλέον ότι δεν φταίει εκείνο για τη καταχρηστική συμπεριφορά, που δέχτηκε, και με απεριόριστη θέληση και αυτοπεποίθηση να υπερασπιστεί κάθε θύμα βίας.

Η «Άλκηστης» αποκαλύπτει: *«άλλαξα σχολείο, παρέες, καταστάσεις, ώστε να πάω κάπου αλλού που δεν με ξέρουν τόσο πολύ»*, δεν άντεξε άλλο το bullying, που δεχόταν στο σχολείο από τους συμμαθητές και τις παρέες της και μη μπορώντας να κάνει κάτι τράπηκε σε φυγή. Παράλληλα, αξιοσημείωτη είναι η άποψη της: *«μόνο αν έχεις μία παρέα νιώθεις μια ασφάλεια, αν δεν έχεις και φίλους νιώθεις τελείως μόνος.»*. Η λεκτική βία την έχει επηρεάσει σε τέτοιο βαθμό, που μόνη της νιώθει ευάλωτη απέναντι στο καθένα και αδύναμη να υπερασπιστεί τον εαυτό της.

Η «Νέμεσις» τέλος, ως θύμα λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου επηρεάστηκε ψυχολογικά και έγινε αντιληπτό και στη συμπεριφορά της, καθώς εξομολογείται: *«δεν εκδηλώνομαι γιατί δεν ξέρω ποιες θα είναι οι αντιδράσεις.»*. Η παραπάνω αντίληψη φανερώνει έντονη ανασφάλεια, έλλειψη αυτοπεποίθησης, φόβο κι άγχος για τη γνώμη των άλλων.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των κοριτσιών, οι μαθήτριες στην Ελλάδα φαίνεται, πως έχουν επηρεαστεί σε μεγαλύτερο βαθμό στη συμπεριφορά τους, σε σχέση με τις μαθήτριες στη Κύπρο, όπως γίνεται αντιληπτό από τις συνεντεύξεις. Καταστάσεις, που θα τις χαρακτήριζα μη αποδεκτές καθώς το σχολείο για έναν έφηβο δεν επιτρέπεται να του προκαλεί αισθήματα φόβου και ανασφάλειας. Για έναν έφηβο ο χώρος του σχολείου, όπως αναφέρει η Κοκκέβη (2018), αποτελεί ένα χώρο κοινωνικοποίησης και ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης στην ευαίσθητη ηλικία, που διανύουν.

Κεφάλαιο 8: Προτάσεις τρόπων αντιμετώπισης της λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου από τις μαθήτριες.

Σε αυτό το κεφάλαιο επιζητούμε από τα κορίτσια να σκεφτούν και να μας αναφέρουν μεθόδους καταπολέμησης της λεκτικής βίας στο σχολικό χώρο. Είτε μεθόδους, που ακολουθούν οι ίδιες, είτε το εκπαιδευτικό προσωπικό, είτε ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων, είτε οι ίδιοι οι γονείς, είτε ακόμα και τρόπους αντιμετώπισης της λεκτικής βία στο σχολικό χώρο, ώστε να ακολουθήσει ολόκληρη τη κοινωνία.

Όσον αφορά, τις μεθόδους καταπολέμησης της λεκτικής βίας που πρέπει να ακολουθήσουν τα ίδια τα κορίτσια σύμφωνα με την άποψη τους είναι αρχικά να ενδυναμώσουν τον χαρακτήρα τους, να ρισκάρουν και να μην φοβούνται να μιλήσουν. Όπως ανέφερε η Αφροδίτη «Κυρίως να προσπαθήσουν να ενδυναμώσουν τον χαρακτήρα τους και να καταλάβουν την αξία τους.» Επιπλέον όταν κάποιο παιδί ασκεί βία ή είναι το θύμα να μπορούν να το συζητάνε με το συμβούλιο του σχολείου, με τους καθηγητές τους και με τον/την διευθυντή/τρια τους. Η Ιοκάστη τόνισε ότι «μπορούμε να το συζητήσουμε με το συμβούλιο του σχολείου, με την διευθύντρια ώστε να πάρει θέση και να κάνει κάτι σε αυτά τα άτομα που κάνουν bullying στο σχολείο. »

Συμφώνα με τα κορίτσια οι περισσότερες αναφέρουν ότι θα πρέπει να μιλήσουν όταν βλέπουν περιπτώσεις βίας και να ζητήσουν βοήθεια. Επίσης να υπάρχουν ψυχολόγοι στα σχολεία ώστε να μπορούν να απευθύνονται όταν υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Η Αλκμήνη ανέφερε «να υπάρχουν ψυχολόγοι στα σχολεία, ώστε να απευθυνθεί, όποιο παιδί έχει θέμα, γιατί οι καθηγητές δεν ανταπεξέρχονται, όπως θα έπρεπε.».

Κάποια κορίτσια θεωρούν ότι πρέπει να γίνεται σωστή ενημέρωση και να παρακολουθούν κάποια σεμινάρια ή μαθήματα κατά της βίας. Επιπρόσθετα, αναφέρουν ότι από μικρή ηλικία θα πρέπει να ενημερώνονται και να γνωρίζουν ότι όλοι είναι ίσοι και ότι δεν πρέπει να κρίνουν το διαφορετικό. Ενώ κάποια κορίτσια αναφέρουν ότι είναι λογικό να υπάρχει σχολιασμός ανάμεσα στα άτομα, αφού είναι στο χαρακτήρα του ατόμου. Για παράδειγμα η Άρτεμης ανέφερε ότι «Πιστεύω πως δεν μπορούν να κάνουν κάτι, είναι έμφυτο μέσα στον άνθρωπο το να σχολιάσει κάτι, δεν γίνεται όσο καλός κι αν είναι να μη σχολιάσει κάτι για τον δίπλα του...».

Σε μία περίπτωση αναφέρεται ότι η αλλαγή πρέπει να γίνει για τον θύτη και όχι στο θύμα όπως εξηγεί η Γαλάτεια « Πιστεύω ότι το θύμα δεν μπορεί να κάνει κάτι, η δουλειά πρέπει να γίνει για τον θύτη...».

Όσον αφορά, τις μεθόδους καταπολέμησης της λεκτικής βίας που πρέπει να ακολουθήσει το εκπαιδευτικό προσωπικό, τα κορίτσια πιστεύουν ότι πρέπει να είναι δίπλα στους μαθητές. Να τους καταλαβαίνουν και να λαμβάνουν μέρος σε τέτοια περιστατικά και να μην κρατάνε μια στάση απαθείς απέναντι τους. Η Αφροδίτη τονίζει ότι «όταν εξελίσσεται ένα συμβάν να μην το αφήνουν απαρατήρητο.»

Οι καθηγητές θα πρέπει να μιλάνε στα παιδιά για να νιώθουν ασφάλεια, ότι μπορούν να στηριχτούν σε εκείνους όταν συμβεί κάποιο περιστατικό βίας και να μην φοβούνται να τους μιλήσουν. Να ενημερώνουν τους μαθητές σχετικά με το τι είναι η βία και το πώς μπορούν να αντιμετωπίσουν ή να δράσουν όταν συμβαίνει κάποιο περιστατικό καθώς και να εξηγούν στα παιδιά τι επιπτώσεις μπορούν να προκύψουν.

Να κάνουν εκπαιδευτικά προγράμματα που θα σχετίζονται στον τρόπο συμπεριφοράς τους, στον τρόπο κριτικής σκέψης τους και θα αφορά ηθικούς κανόνες όπως εξηγεί η Γαλάτεια. Επίσης να πραγματοποιούν σεμινάρια ή και μαθήματα κατά της βίας με τους μαθητές καθώς και με τους γονείς. Η Γαλάτεια αναφέρει ότι «πρέπει να γίνει πιο ανθρωπιστική η παιδεία, να δίνει έμφαση περισσότερο σε αυτά τα προβλήματα και όχι σε άλλα δευτερεύον».

Σε μια περίπτωση η Πολύμνια τόνισε ότι «Το σχολείο θα έπρεπε να είναι απόλυτο σε κάποιες καταστάσεις, να έχουν πιο ενεργό ρόλο τα βιντεάκια σχετικά με την ενδοσχολική και τη γενικότερη βία, να σταματούν τέλος πάντων τη συστηματική χρήση υβριστικών φράσεων και να είναι το μέσο που θα αποτρέψει τέτοιες καταστάσεις.» Η Άρτεμης σχολιάζει ότι στο λύκειο είναι δύσκολο να αλλάξει κάτι αφού έχει διαμορφωθεί ο χαρακτήρας των παιδιών και η ενημέρωση θα πρέπει να ξεκινάει από το δημοτικό.

Σε αντίθεση οι γονείς, σε ότι αφορά τις μεθόδους καταπολέμησης της λεκτικής βίας θα πρέπει να στηρίζουν τα παιδιά τους, να είναι δίπλα τους, να τους μιλάνε και να τους εξηγούν με τον τρόπο τους ώστε να κατανοούν τι είναι η βία και τι επιπτώσεις μπορεί να αποφέρει στον ψυχικό κόσμο τους. Να τους μαθαίνουν από μικρή ηλικία ότι όλοι είναι ίσοι, να μην κριτικάρουν τους άλλους και να δέχονται άτομα που είναι

διαφορετικά από αυτά. Να μην κρίνουν για την εξωτερική εμφάνιση ή για την καταγωγή τους. Για παράδειγμα η Ηλέκτρα αναφέρει «οι γονείς θα πρέπει να τους μιλάνε από πολύ μικρή ηλικία, θα πρέπει να λένε στα παιδιά να μιλάνε όμορφα στους άλλους και όχι να δείχνουν το μαύρο, το κινέζο, τον ανάπηρο, να καταλάβουν ότι όλοι είμαστε το ίδιο.»

Επίσης να κουβεντιάζουν μαζί με τα παιδιά τους, να μαθαίνουν πως περνάνε στο σχολείο και αν θεωρήσουν ότι κάτι συμβαίνει στο παιδί τους να δράσουν, να μιλήσουν με το παιδί τους και με το σχολείο τους. Η Βερόνικα αναφέρει ότι οι γονείς θα πρέπει να είναι σε θέση «να μπορούν να συνομιλήσουν..., ούτως ώστε αν γίνει οτιδήποτε εις βάρος των παιδιών του να μπορούν να μιλήσουν με το παιδί τους και να πράξουν αναλόγως με τους σύμβουλους του σχολείου, με τον διευθυντή, με τον οποιοδήποτε.» Η Πολύμνια εκφράζει ότι οι γονείς θα πρέπει να δίνουν την σωστή διαπαιδαγώγηση στα παιδιά τους και να τα προετοιμάζουν σε πιθανές καταστάσεις βίας έτσι ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν ένα περιστατικό βίας. «Να σκληραγωγήσουν το παιδί τους, ώστε σε μελλοντικές τέτοιες καταστάσεις να είναι αποδεκτή και να καταλάβει, ότι δε φταίει εκείνο, αλλά τα παιδιά, που γίνονται θύτες.»

Αν το παιδί τους είναι το θύμα, οι γονείς να πάρουν θέση, να στηρίζουν το παιδί τους ώστε να το αντιμετωπίσει, να μιλήσουν με το σχολείο καθώς και να το ενδυναμώσουν με κάθε τρόπο. Επίσης να έρθουν σε επαφή με το σύμβουλο του σχολείου ή με το ψυχολόγο ώστε να το ξεπεράσει το παιδί και να αποκτήσει αυτοπεποίθηση. Σε αντίθεση, αν το παιδί τους είναι ο θύτης θα πρέπει να βάλουν κάποιες τιμωρίες όπως αναφέρει και η Περσεφόνη «αν το παιδί τους είναι ο θύτης να μπου κάποιες τιμωρίες έτσι ώστε το παιδί να αντιμετωπίσει το τι κάνει λάθος. Πιστεύω ότι η τιμωρία είναι πολύ σημαντική». Η Ισμήνη θεωρεί ότι «οι γονείς αυτών που ασκούν λεκτική βία, συνήθως δεν το ξέρουν, δεν νομίζω ότι ξέρουν τι κάνει το παιδί τους στο σχολείο.»

Τα περισσότερα κορίτσια αναφέρουν ότι όλα ξεκινάνε από την οικογένεια, η διαμόρφωση του χαρακτήρα τους, ο τρόπος αντιμετώπισης και ο τρόπος συμπεριφοράς προς τα άλλα άτομα. Η οικογένεια πρέπει να είναι πρότυπο για τα παιδιά τους και να τους εξηγούν ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιούν οποιαδήποτε μορφή βίας για να υπερισχύσουν ή για να δείξουν στα άλλα άτομα ότι είναι πιο δυνατά. Για παράδειγμα η Σαλώμη αναφέρει «όλα ξεκινούν από την οικογένεια άρα οι γονείς πρέπει να είναι οι

ίδιοι πρότυπα για τα παιδιά τους, να τους δώσουν αξίες και ιδανικά και να τους δώσουν να καταλάβουν ότι δεν μπορείς να συμπεριφέρεσαι έτσι στους άλλους επειδή δεν είναι σωστό.».

Επιπρόσθετα η Αλκμήνη τονίζει ότι «Αν οι γονείς δεν έχουν και οι ίδιοι παιδεία τότε δεν νομίζω, ότι μπορούν να το περάσουν,...σίγουρα η οικογένεια φταίει, καθώς παίζει καθοριστικό ρόλο κι αν έχεις μια πολύ απόμακρη σχέση με το παιδί, δε θα ξέρεις τι γίνεται, δε θα σου ανοίγεται ποτέ κι ίσως αυτό να το επηρεάζει και να βγάζει κακία στους άλλους». Η Γαλάτεια αναφέρει ότι πρέπει να δίνουν το σωστό παράδειγμα στα παιδιά τους και αν χρησιμοποιούν κάποια μορφή βίας «να καταδικάζονται οι ίδιοι μπροστά στα παιδιά τους σε τέτοιες περιπτώσεις για να καταλαβαίνουν πόση σημασία έχει να ξέρουν τις επιπτώσεις.»

Μέσα από τις συνεντεύξεις παρουσιάζεται και το πώς πρέπει να αντιδρά το κάθε παιδί απέναντι στην λεκτική βία. Αρχικά τα περισσότερα κορίτσια θεωρούν ότι όταν συμβαίνει θα πρέπει να μιλήσει το άτομο σε άτομα που εμπιστεύεται., να απευθυνθεί στους γονείς του, στους καθηγητές του ή ακόμη και σε φίλους του και να ζητήσει βοήθεια.

Στην συνέχεια βλέπουμε διαφορετικές απόψεις ανάμεσα στις ερωτώμενες. Για παράδειγμα, η Περσεφόνη αναφέρει ότι «Εγώ πιστεύω αν δεν μπορούμε να υπερασπιστούμε τον εαυτό μας να μιλήσουμε με ενήλικα ...ή να σταματήσω το συγκεκριμένο άτομο εκείνη την στιγμή και αν δεν σταματήσει θα πάρω πιο σοβαρά μέτρα να μιλήσω με άτομα που θα βοηθήσουν». Η Σαλώμη θεωρεί ότι «εξαρτάται από το άτομο, αλλά εγώ πιστεύω ότι σε έτσι περιπτώσεις χρειάζεται να απαντήσεις και να υπερασπιστείς τον εαυτό σου και να μην φοβηθείς, επειδή ο άλλος δεν έχει το δικαίωμα να λέει πράγματα για σένα.» Η Μυριάνθη τονίζει ότι «δεν πρέπει να την ανέχεται.» Η Ιοκάστη εξηγεί ότι «θα ήταν καλό να μην κλείνεται στον εαυτό του, να μπορεί να μιλήσει και να σταθεί στον εαυτό του και αν βιώνει λεκτική βία να μπορεί να μιλήσει, να θυμώσει ώστε να καταλάβουν ότι δεν είναι σωστό αυτό που του κάνουν».

Επιπλέον η Βερόνικα πιστεύει ότι «το να αντιδρά κάποιος φέρνει περισσότερη βία, ενώ αν προσπαθήσει να κουβεντιάσει, να δει γιατί συμβαίνει αυτό το πράγμα, να ρωτήσει το άτομο που ασκεί την βία γιατί το κάνει παρά να αντιδράσει και να ανταποδώσει στην λεκτική βία μπορεί να τα κάνει χειρότερα, ενώ το να μιλήσει, να ζητήσει και βοήθεια από κάποιους άλλους νομίζω θα είναι το πιο σωστό .» Η Αφροδίτη

αναφέρει «Να την κατακρίνει. Να προσπαθεί να σώσει το θύμα από αυτή την κατάσταση.» Η Άλκηστης τονίζει « Δε θα πρέπει να αντιδράσει με βία. Θα πρέπει να υπάρξει ένας διάλογος κι αν δε λυθεί και συνεχίσει να του ασκείται, τότε να αμυνθεί και όχι να αντιδράσει με βία.» Η Άρτεμης αναφέρει « Κανονικά δε θα έπρεπε να δίνει σημασία σε αυτά, που λένε οι άλλοι και να απευθύνεται σε κάποιον ανώτερο,... Καλό θα ήταν να ξεσπάσει κατά τη γνώμη μου, αλλά μετά και ο θύτης κάποιο πρόβλημα θα έχει κι αυτός από πίσω.»

Η Νέμεσης πιστεύει ότι «υπάρχουν δύο είδη αντιδράσεων, είτε το παιδί να δεχτεί τη βία, είτε θα εκνευριστεί, είτε δεν θα το λάβει υπόψιν του. Αν είναι παιδί, που έχει αυτοπεποίθηση, θα αντιδράσει.» Η Πολύμνια αναφέρει ότι «θα έπρεπε να το δει με θάρρος, να έχει την επίγνωση, πως αυτό που κάνει ο θύτης δεν είναι ευθύνη δική του, αλλά ότι ο θύτης έχει κάποια απωθημένα, έχει κάποιες ανισότητες στο μυαλό του και ότι θα έπρεπε το θύμα να βοηθήσει το θύτη, να το ξυπνήσει, αφού δεν μπορεί να το κάνει το σχολείο, οι γονείς του.»

Συνοψίζοντας μπορούμε να επισημάνουμε ότι χρειάζεται να ακολουθήσουν μεθόδους καταπολέμησης της λεκτικής βίας τόσο οι μαθήτριες όσο και το εκπαιδευτικό προσωπικό και το οικογενειακό περιβάλλον. Αρχικά τα ίδια τα παιδιά να ενδυναμώσουν το χαρακτήρα τους, να μην φοβούνται να μιλήσουν όταν συμβαίνει κάποιο περιστατικό και να ζητήσουν βοήθεια. Να κατανοήσουν ότι όλοι είναι διαφορετικοί όμως όλοι ίσοι και να μην κρίνουν το ένα παιδί το άλλο. Επιπρόσθετα το εκπαιδευτικό προσωπικό να είναι δίπλα στα παιδιά, να τα βοηθάει καθώς και να εκπέμπει ένα κλίμα εμπιστοσύνης για τα παιδιά. Καθώς οι γονείς να στηρίζουν και να είναι σωστά πρότυπα για τα παιδιά τους αφού μέσα από τις συνεντεύξεις μας φαίνεται ότι είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της πτυχιακής μας εργασίας ήταν να διερευνήσουμε συμβάντα λεκτικής κατάχρησης στο σχολικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, τη λεκτική βία, που δέχονται οι μαθήτριες τρίτης λυκείου στο χώρο του σχολείου, είτε από μαθητές, είτε από το σχολικό προσωπικό στο Ηράκλειο Κρήτης και στη Λεμεσό Κύπρου.

Γίνεται γενικά αντιληπτό, πως η λεκτική βία αποτελεί πρόβλημα υψίστης σημασίας στην εφηβική ηλικία και όχι μόνο. Στην εφηβεία τα παιδιά είναι πιο ευαίσθητα και παράλληλα αδυνατούν να αντιληφθούν πολλές φορές τις συνέπειες των πράξεων τους, με αποτέλεσμα να πληγώνουν συχνά τους άλλους είτε άθελα τους είτε εσκεμμένα, δίχως όμως να γνωρίζουν το μέγεθος του σφάλματος τους.

Η λεκτική κατάχρηση είναι υπαρκτή στο σχολικό περιβάλλον ακόμα και σήμερα, όπως μας παραδέχτηκαν από κοινού όλες οι ερωτώμενες μας σε Ελλάδα και Κύπρο. Παράλληλα, οι μαθήτριες, όπως εξομολογήθηκαν τάσσονται ενάντια στη λεκτική βία καθώς και σε οποιαδήποτε μορφή της. Επίσης, υπερτερεί η άποψη, πως ιδανική στάση για τη λεκτική κατάχρηση αποτελεί η αντίδραση των θυμάτων σε αυτή, ώστε να μη γίνεται αποδεκτή καμία μορφή βίας.

Στο χώρο του σχολείου αφορμές για λεκτική κατάχρηση αποτελούν διάφορα χαρακτηριστικά της εξωτερικής εμφάνισης πολλών παιδιών, η καταγωγή τους, οι μαθησιακές τους δυσκολίες, οι σεξουαλικές τους προτιμήσεις, καθώς και η ηλικιακή τους διαφορά με τα υπόλοιπα παιδιά, καθώς τα μεγαλύτερα χλευάζουν τα μικρότερα. Επίσης, έχουν υπάρξει συμβάντα λεκτικής βίας μεταξύ καθηγητών και μαθητριών στο χώρο του σχολείου με αφορμή τις μαθησιακές επιδόσεις των κοριτσιών. Όσα κορίτσια βρέθηκαν στο ρόλο του θεατή έχουν νιώσει αμηχανία με την πλειοψηφία όμως να μην αντιδρά, ενώ άλλα κορίτσια αντιδρούν, είτε υπερασπίζονται τα θύματα, είτε μιλούν ιδιαίτερος με το θύτη με σκοπό να τον λογικέψουν, ώστε να σταματήσει αυτή τη συμπεριφορά. Τα κορίτσια, που έχουν βρεθεί στο ρόλο του θύματος προτιμούν να μην πάνε σχολείο την επόμενη μέρα, για να αποφύγουν τη καταχρηστική συμπεριφορά, ενώ θα μιλήσουν για αυτό που ζουν σε φίλες τους, στους γονείς ή ακόμα και σε καθηγητή τους. Τέλος, τα κορίτσια, που έχουν βρεθεί στο ρόλο του θύτη, αργότερα συνήθως μετανιώνουν για τη συμπεριφορά τους, είτε γιατί δέχτηκαν οι ίδιες αργότερα στη ζωή τους βία, είτε γιατί δέχτηκαν οι φίλοι τους.

Συναισθηματικές επιπτώσεις, που εμφανίζονται σε κορίτσια, τα οποία ήταν παρούσες σε συμβάντα λεκτικής βίας στο σχολικό περιβάλλον είναι εμφανείς στην έρευνα μας. Καθώς, σε όλους τους ρόλους τα κορίτσια κατακλύζονται από αρνητικά συναισθήματα. Μαθήτριες μετά από συνεχή λεκτική κατάχρηση δυσκολεύονται να κοινωνικοποιηθούν, δεν δημιουργούν εύκολα καινούργιες παρέες, καθώς αδυνατούν να εμπιστευτούν άτομα, που μόλις έχουν γνωρίσει. Παράλληλα, σε περιστατικά βίας επηρεάζεται η αυτοπεποίθηση, που έχει κάθε κοπέλα στην εφηβεία, με αποτέλεσμα να φοβάται να εκφράσει την άποψη τους και γενικά να μιλήσει ελεύθερα.

Η Ελλάδα με τη Κύπρο χαρακτηρίζονται από ομοιότητες και αντιθέσεις στη λεκτική κατάχρηση στο χώρο του σχολείου. Συγκεκριμένα, και στις δύο χώρες αφορμή για λεκτική βία, αποτελούν η εξωτερική εμφάνιση, πολιτισμικά χαρακτηριστικά, οι μαθησιακές δυσκολίες, ενώ στη Κύπρο η ηλικία αποτελεί τη πιο σύνηθες αφορμή για χλευασμό. Επίσης, στην Ελλάδα φαίνεται, πως έχουν επηρεαστεί σε μεγαλύτερο βαθμό στη συμπεριφορά τους οι μαθήτριες, σε σχέση με τις μαθήτριες στη Κύπρο, όπως γίνεται αντιληπτό από την έρευνα μας.

Όσον αφορά τους τρόπους αντιμετώπισης λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου, που πρότειναν οι μαθήτριες, χρειάζεται να τους ακολουθήσουν τόσο οι μαθήτριες όσο και το εκπαιδευτικό προσωπικό και το οικογενειακό περιβάλλον. Αρχικά τα ίδια τα παιδιά οφείλουν να ενδυναμώσουν το χαρακτήρα τους, να μην φοβούνται να μιλήσουν όταν συμβαίνει κάποιο περιστατικό βίας και να ζητήσουν βοήθεια. Να κατανοήσουν ότι όλοι είναι διαφορετικοί όμως όλοι ίσοι και να μην κρίνουν το ένα παιδί το άλλο. Επιπρόσθετα το εκπαιδευτικό προσωπικό πρέπει να είναι δίπλα στα παιδιά, να τα βοηθάει καθώς και να εκπέμπει ένα κλίμα εμπιστοσύνης για εκείνα. Επίσης, οι γονείς οφείλουν να στηρίζουν και να είναι σωστά πρότυπα για τα παιδιά τους αφού μέσα από την έρευνα μας φαίνεται ότι είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών.

Γενικότερα, παρατηρείται, πως οι μαθήτριες τρίτης λυκείου έχουν υπάρξει είτε θύματα, είτε θεατές λεκτικής βίας στο χώρο του σχολείου παραπάνω από μία φορά. Οι αφορμές για λεκτική κατάχρηση ποικίλουν, είτε εξαιτίας πολιτισμικών χαρακτηριστικών (π.χ. γλώσσα, χρώμα, θρησκεία), είτε εξαιτίας χαρακτηριστικών της εξωτερικής τους εμφάνισης. Παράλληλα, τα κορίτσια κι από τις δύο χώρες μιλούν για

καθηγητές, που δεν ασχολούνται ιδιαίτερα με τις συμπεριφορές των μαθητών τους, καθώς και για τις κοινωνικές τους σχέσεις.

Η λεκτική βία αποτελεί μία πολύ συνήθης κατηγορία βίας με κύριο χαρακτηριστικό της την υποκειμενική εχθρότητα προς το άλλο άτομο. Κοινό χαρακτηριστικό της λεκτικής βίας με τη σωματική αποτελεί το γεγονός , πως μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στην υγεία όσα κι εκείνη, καθώς με τη συνεχή λεκτική κατάχρηση το άτομο μπορεί να υποκύψει σε ασθένειες σχετικές με το άγχος.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Προτάσεις Καταπολέμησης της Λεκτικής Βίας στο σχολικό Περιβάλλον.

Η λεκτική κατάχρηση στο χώρο του σχολείου αποτελεί ένα καθημερινό φαινόμενο, το οποίο όμως με την εφαρμογή και τήρηση των κατάλληλων μεθόδων επίλυσης να αποδοθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, οι παρακάτω μέθοδοι αφορούν το οικογενειακό περιβάλλον του μαθητή, το σχολικό περιβάλλον, καθώς και την ίδια τη κοινωνία και το κράτος. Όλοι οι φορείς μαζί μπορούν να συμβάλλουν, ώστε να καταπολεμηθεί η λεκτική βία στο σχολικό περιβάλλον.

Η οικογένεια ιδανικά, θα πρέπει να παρέχει στο παιδί ένα περιβάλλον χωρίς εντάσεις, τσακωμούς, εικόνες βίας μεταξύ των μελών της και προς το παιδί. Χωρίς άγχος, ανησυχίες και ανασφάλειες για τη ζωή και το μέλλον του παιδιού. Επίσης, θα πρέπει να έχουν αναπτύξει μια καλή σχέση επικοινωνίας μαζί του, ώστε να νιώθει άνετα να συζητάει μαζί τους ότι το απασχολεί και να συζητάνε μαζί του και να το συμβουλεύουν για τις ανθρώπινες συμπεριφορές, είτε καλές, είτε κακές και πως είναι καλό να αντιδράει όταν έρχεται αντιμέτωπο με κακές συμπεριφορές.

Το σχολείο ως φορέας μπορεί να συμβάλλει δυναμικά στη καταπολέμηση της λεκτικής κατάχρησης στο σχολικό χώρο. Αποφεύγοντας το στιγματισμό, τη περιθωριοποίηση και τη απομόνωση των μαθητών, εξαιτίας είτε της σχολικής του επίδοσης είτε κάποιου πολιτισμικού χαρακτηριστικού, ώστε να μη βρεθούν στο επίκεντρο, να τα ειρωνευτούν και να τα απομονώσουν τα παιδιά με τη σειρά τους. Παράλληλα, ο καθηγητής οφείλει να ενθαρρύνει τους μαθητές του να παίρνουν πρωτοβουλίες, να προσπαθούν, καθώς επίσης να δημιουργήσει μια σχέση επικοινωνίας και εμπιστοσύνης μαζί τους, ώστε να στραφούν για βοήθεια σε εκείνον αν συμβεί κάτι στο σχολείο.

Τέλος, το κράτος και η κοινωνία είναι φορείς, που δύνανται να συμβάλλουν στη καταπολέμηση της λεκτικής βίας στο περιβάλλον του σχολείου. Συγκεκριμένα, συμπεριληφθούν στο σχολικό προσωπικό και επιστήμονες ψυχικής υγείας, όπως ένας ψυχολόγος και ένας κοινωνικός λειτουργός σε όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ώστε να μπορεί να παρέμβει και να συμβάλει ουσιαστικά σε οποιοδήποτε περιστατικό βίας,

καθώς και το εκπαιδευτικό προσωπικό μπορεί να ενημερώνεται για τρόπους αντιμετώπισης συμβάντων λεκτικής βίας την ώρα του μαθήματος. Παράλληλα, να γίνονται συνεδρία και διαλέξεις για τη σχολική βία, την επικοινωνία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναγνωστόπουλος, Δ.Κ., Λαζαράτου, Ε. Γιαννακόπουλος, Γ. (2016). ΚΛΙΝΙΚΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ: Η έγκαιρη ανίχνευση και αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής υγείας εφήβων στην ΠΦΥ, Έκδοση: Αθήνα, Τόμος 28 , Τεύχος 2. http://bb.med.uoc.gr/pdf/A6JHRU_za.pdf#page=7 [πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]
2. Βεκρή, Μ. – Βρυωνίδης, Μ. (2010) Ταυτότητες φύλου και αντισυμβατική συμπεριφορά στην εφηβική ηλικία, Το βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, Τόμος ΙΕ, τεύχος 58 από <http://ojs.lib.uth.gr/index.php/tovima/article/view/194>
3. Βλάσση, Σ.- Μπέκα, Κ. (2016) Προγράμματα πρόληψης σχολικού εκφοβισμού (Bully-ing), Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/viewFile/168/133>
4. Γκονέλα, Ε. (2008). Βία Στο Σχολείο.... Βία του Σχολείου. Ανακτήθηκε 22 Φεβρουαρίου, 2016 από <http://users.sch.gr/sgiannakis/BIASTO%20SCHOLEIOBiaTOYSCHOLEIOY.pdf>
5. Καππάτου Α., (2014). Παιδιά στην εφηβεία, Γονείς σε κρίση, Εκδόσεις: Μίνωας.
6. Κ.Ε.Σ.Δ., (2015). Οδηγός διαχείρισης περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού. Ε-ΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙ-ΚΟΥΣ. «Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού».
7. Κυπραίου. Π, Δ, (2020) Εφηβός και σχολείο <http://www.psychotherapeia.net.gr/articles-psyxologoi-marousi-psyxotherapeftes-marousi/efhveia/60-efhvos-k-sxoleio>
8. Μακρή- Μπότσαρη Ε., (2008) Σύγχρονα προβλήματα του έφηβου, Εκδόση: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών- Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης.
9. Μπελογιάννη, Μ. (2016). Δρομολογώντας το ασφαλές σχολείο. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 128 (128), 175-200. από file:///C:/Users/HP_user/Downloads/9886-19055-1-SM.pdf
10. Παρδάλη Α. (2019). Εφηβεία και ενηλικίωση: τι έχει αλλάξει; Υπάρχει αναντιστοιχία στην ηλικία βιολογικής και ψυχοκοινωνικής ωρίμανσης των

- εφήβων; <https://www.iatronet.gr/ygeia/paidiatriki/article/52185/efiveia-kai-enilikiwsi-ti-exei-allaxei-.html> [πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]
11. Πεχτελίδης, Γ.(2009) Σεξουαλικότητα και βία ανάμεσα σε συνομήλικους μαθητές. Το βήμα των Κοινωνικών Επιστήμων, Τόμος ΙΕ, τεύχος 57 από file:///C:/Users/HP_user/Downloads/215-726-1-PB.pdf
 12. Πιλήσης, Θ. (2011). Η σχολική κοινωνική εργασία στην Ελλάδα: Διαπιστώσεις, προ-κλήσεις και προβληματισμοί. Στο Παρλάλης. Σ, Οι πρακτικές εφαρμογές της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Πεδίο.
 13. Σουρραπά- Ασημακοπούλου, Μ. (2009). Κοινωνική- Συμβουλευτική υπηρεσία στο σχολείο: Ένα προτεινόμενο μοντέλο παρέμβασης. Στο Μ. Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Γ. Κατσίκη & Μ. Μαρνικιάν- Γαζεριάν (Επιμ.), Η οικογένεια και το σχολείο. Η ση-μερινή τους δυναμική και οι μελλοντικές προοπτικές ως πρόκληση για την κοινωνική εργασία. Αθήνα: Appleprint
 14. Σχοινιά, Μ. (2009). Η απελπισία γενεσιουργός αιτία της ενδοσχολικής βίας. Ελευθερο-τυπία, Ανακτήθηκε 28/03/2016 από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=38047>
 15. Τζαβέλα Ε. (2008). Συναισθήματα και έκφραση συναισθημάτων στην εφηβεία. Ενίσχυση θετικών συναισθημάτων και λειτουργική διαχείριση των αρνητικών (<https://www.tzavela.gr/%cf%83%cf%85%ce%bd%ce%b1%ce%b9%cf%83%ce%b8%ce%ae%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%ad%ce%ba%cf%86%cf%81%ce%b1%cf%83%ce%b7-%cf%83%cf%85%ce%bd%ce%b1%ce%b9%cf%83%ce%b8%ce%b7%ce%bc%ce%ac/>) [πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]
 16. Τσιάντης, Γ (2010). Δραστηριότητες στην τάξη για την πρόληψη του εκφοβισμού και της βίας μεταξύ των μαθητών- εγχειρίδιο εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αθή-να: Εκδόσεις Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του παιδιού και του έφηβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.). Ανακτήθηκε 28 Φεβρουαρίου, 2016, από <http://dide-anatol.att.sch.gr/didanpep/ANTI/Epithetikotita%20ERSYPE%20viomatiko.pdf>
 17. Τσίτσικα, Α.Κ. (2014) Η ανάπτυξη του εφήβου (σωματική γνωστική ψυχοκοινωνική). <http://youth-health.gr/thematikes-enotites/genika-gia-tin->

- [efibeia/i-anaptuksi-tou-efibou-somatiki-gnostiki-psuxokoinoniki/#.XvuV06MzblU](#) [πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]
18. Allen, B. Waterman, H. (2019) Stages of Adolescence. American Academy of Pediatrics : <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/teen/Pages/Stages-of-Adolescence.aspx> [πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]
 19. Bancroft, L., Why does he do that?: inside the minds of angry and controlling men, Berkley.
 20. Council of Europe (2020) Violence in schools. [https://www.coe.int/en/web/children/violence-in-schools#{%2212441337%22:\[\]%7D](https://www.coe.int/en/web/children/violence-in-schools#{%2212441337%22:[]%7D) [Πρόσβαση 27 Φεβρουαρίου 2020]
 21. Editors of the American Heritage Dictionaries, (2016) American Heritage Dictionary of the English Language, Houghton Mifflin Harcourt; Indexed.
 22. Elgin, S ,E,(2000) How Verbal Self-Defense Works <https://people.howstuffworks.com/vsd1.htm> [Πρόσβαση 23 Μαρτίου 2020]
 23. Enyinnaya, E. (2015) Violence in Schools: Causes and Solutions, UNICEF For Every Child. <https://www.voicesofyouth.org/blog/violence-schools-causes-and-solutions> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2020]
 24. Evans, P., (2010) The Verbally Abusive Relationship, Expanded Third Edition: How to recognize it and how to respond, Adams Media.
 25. Faculty & Staff Assistance Office, Domestic and Interpersonal Violence <https://www.bu.edu/fsao/resources/interpersonal-violence/> [Πρόσβαση 20 Μαρτίου 2020]
 26. Hamre, B. K. Pianta, R. C. (2001) Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade.
 27. Lalwani, S. Reindollar, R.H. Davis MD, A.J. (2003). Normal onset of puberty. Have definitions of onset changed?. Obstetrics and Gynecology Clinics of North America. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0889854503000251?via%3DiHub#!> [πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]
 28. McEachern, A. G. Aluede, O. Kenny, M. C. (2008) Emotional abuse in the classroom: Implications and interventions for counselors.
 29. Meltzer, H., Harrington, R., Goodman, R., Jenkins, R. (2001) Children and adolescents who try to harm, hurt or kill, themselves, National Statistics: London

30. Schroeder, S.R., Oster-Granite, M.L., and Thompson, T. (Eds.) (2002). Self-injurious behavior: Gene-brain-behavior relationships. Washington, D.C.: American Psychological Association.
31. Skalicka, V. Stenseng, F. Wichstrom, L. (2015) Reciprocal relations between student-teacher conflict, children's social skills and externalizing behavior: A three-wave longitudinal study from preschool to third grade.
32. WHO Collective Violence (2020) Violence and Injury Prevention.
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/collective/en/
[Πρόσβαση 20 Μαρτίου 2020]
33. WHO (2002) Collective Violence
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/en/collectiveviolfacts.pdf [Πρόσβαση 22 Μαρτίου 2020]
34. WHO Violence Prevention Alliance (2020) Definition and Typology of Violence. <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>
[Πρόσβαση 25 Φεβρουαρίου 2020]
35. Whitted, K. S. Dupper, D. R. (2008) Do teachers bully students? Findings from a survey of students in an alternative education setting.
36. White Ribbon Australia (2020) Verbal Abuse.
<https://www.whiteribbon.org.au/understand-domestic-violence/types-of-abuse/verbal-abuse/> [Πρόσβαση 26 Φεβρουαρίου 2020].
37. Wikipedia (2020) Verbal Abuse. https://en.wikipedia.org/wiki/Verbal_abuse
[Πρόσβαση 26 Φεβρουαρίου 2020]
38. <https://www.epipsi.gr/> (2018)
39. https://www.ppschool.gr/documents/PROJECT_2018.pdf [πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]
40. file:///C:/Users/HP_user/Downloads/%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%20%CE%B5%CE%BA%CF%86%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82.pdf
[πρόσβαση 15 Μαΐου 2020]